

EEN TOEKOMSTBESTENDIG MONUMENTAAL PAND

*Een onderzoek naar draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden in de provincie
Noord-Brabant*

Door: Breg Lodder
Studentnr: S1029664
Docent: Dr. S. van Voorst
Universiteit: Radboud Universiteit Nijmegen
Opleiding: Master Bestuurskunde | Beleidsadvisering
Opdrachtgever: De WaardenMakers
Datum: Oktober 2020

Colofon

<i>Project</i>	Masterscriptie
<i>Titel</i>	Een toekomstbestendig monumentaal pand
<i>Ondertitel</i>	Een onderzoek naar draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden in de provincie Noord-Brabant
<i>Naam</i>	Breg Lodder
<i>Studentnummer</i>	1029664
<i>Contact</i>	breglodder@hotmail.com
<i>Opleiding</i>	Radboud Universiteit Nijmegen
	Faculteit der Managementwetenschappen
	Master Bestuurskunde
<i>Opdrachtgever</i>	De WaardenMakers
<i>Begeleider Universiteit</i>	Dr. S. van Voorst
<i>Begeleider de Waardenmakers</i>	V. Munnecom
<i>Datum</i>	Oktober 2020
<i>Afbeelding voorblad</i>	Gemeente Oirschot

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie ter afronding van mijn studie Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Het schrijven van deze scriptie tijdens de coronapandemie was een vreemde ervaring. Het was een intensief maar leerzaam traject, waarin ik de theoretische vaardigheden die ik tijdens mijn studie heb opgedaan heb kunnen toepassen. Daarnaast heb ik nieuwe vaardigheden geleerd, zoals plannen, zelfmotivatie en communicatie.

Het schrijven van deze scriptie was niet mogelijk geweest zonder de steun van verschillende personen. Ten eerste wil ik mijn begeleider Stijn van Voorst bedanken voor zijn begeleiding en feedback. Het was fijn te weten dat ik met al mijn vragen altijd bij hem terecht kon. Daarnaast wil ik het bedrijf waar ik mijn scriptie heb mogen schrijven, De Waardenmakers, bedanken. Ondanks de geringe mogelijkheden om op kantoor te werken was het altijd een warm welkom en stond iedereen open voor vragen of een praatje. In het bijzonder wil ik Vester Munnecom bedanken voor zijn begeleiding en alle keren dat hij me aan contacten heeft geholpen. Tevens wil ik alle respondenten bedanken voor hun enthousiasme om mijn vragen te beantwoorden en informatie te delen. Ten slotte wil ik de beste familie en vrienden bedanken voor hun steun tijdens mijn studie. De gezelligheid, motivatie en hulp hebben me door deze periode geholpen.

Ik wens u veel plezier met het lezen van mijn scriptie.

Breg Lodder

Nijmegen, 26 oktober 2020

Samenvatting

In dit onderzoek staat de vraag ‘‘Welke factoren zijn van invloed op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in de provincie Noord-Brabant?’’ centraal.

In het theoretisch kader van het onderzoek is draagvlak gedefinieerd als ‘‘een door belangen ingegeven evaluatie van de politieke situatie door doelgroepen van een beleid, waaraan een doelgroep actieve of passieve steun verleent of juist weerstand biedt’’ (Ruelle & Bartels, 1998, p. 405). Daarnaast is in het theoretisch kader duidelijk geworden dat legitimiteit en acceptatie begrippen zijn die nauw verbonden zijn met draagvlak. Binnen verschillende doelgroepen kan draagvlak ontstaan, waarbij in dit onderzoek een focus ligt het maatschappelijk en ambtelijk draagvlak. Volgens bestaande literatuur zijn er vijf factoren die invloed hebben op draagvlak. Dit zijn de factoren kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid, beleidsvervreemding en betrokkenheid. De verwachting in het onderzoek is dat enkel de factor beleidsvervreemding een negatieve invloed heeft op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden.

Deze studie is door middel van kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Er is een vergelijkende casestudy gedaan met een steekproef van vijf casussen. Deze casussen bestaan uit gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant. Binnen de casussen zijn twee respondenten geselecteerd om te interviewen. Deze selectie bestaat uit een wethouder en een ambtenaar die zich met het beleidsveld verduurzaming van monumentale panden bezighouden. Naast de casussen zijn respondenten geselecteerd die binnen verschillende organisaties met het onderzoeksonderwerp bezig zijn. Ten slotte is er een documentanalyse uitgevoerd op door respondenten beschikbaar gestelde documenten. Door middel van het transcriberen van interviews en coderen van transcripten en documenten is vervolgens een analyse uitgevoerd waarmee antwoord op de hoofdvraag gegeven is.

Uit de analyse is gebleken dat er sprake is van een positieve invloed van de factoren kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid en betrokkenheid. Zoals verwacht bleek de factor beleidsvervreemding een negatieve invloed te hebben op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Uit de analyse kwam naar voren dat, behalve de vijf factoren afkomstig uit de bestaande literatuur, er drie additionele factoren van belang zijn bij het creëren van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Deze factoren zijn kosten, regelgeving en verwachtingen. De nieuwe factoren laten allemaal een negatieve invloed op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden zien. Voor zowel de originele factoren als voor de nieuwe factoren geldt dat deze eenzelfde invloed laten zien bij zowel maatschappelijk als ambtelijk draagvlak.

Aan de provincie wordt aanbevolen om de nieuwe factoren mee te nemen in advies richting gemeenten om draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden te creëren. Aanvullend op dit onderzoek zullen praktische voorstellen voor het integreren van de nieuwe factoren in het gemeentelijk plan helpen om de betrokken partijen gericht te laten handelen. Daarnaast zou het onderzoeken van institutioneel en politiek draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden een interessante vergelijking op kunnen leveren met dit onderzoek. Tevens wordt verder onderzoek naar de onderlinge relaties tussen de onafhankelijke factoren aangeraden. Dit verdere onderzoek kan duidelijk maken welke factoren onafhankelijk invloed uitoefenen op draagvlak en welke factoren elkaar onderling versterken. Ten slotte zijn er in dit onderzoek aanwijzingen gevonden dat factoren geografisch afhankelijk kunnen zijn. Verder onderzoek tussen verschillende provincies kan dit verduidelijken.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Probleemstelling	9
1.3 Relevantie	10
1.4 Voorbeschouwing theoretisch kader	11
1.5 Voorbeschouwing methodologisch kader	11
1.6 Leeswijzer	12
2. Theoretisch kader	13
2.1 Definitie van draagvlak	13
2.2 Varianten van draagvlak	14
2.3 Doelgroepen voor draagvlak	16
2.4 Factoren die draagvlak beïnvloeden	17
2.4.1 Kennis	17
2.4.2 Gepercipieerde effectiviteit	18
2.4.3 Openheid	18
2.4.4 Beleidsvervreemding	19
2.4.5 Betrokkenheid	20
2.5 Conceptueel model	21
2.6 Conclusie	21
3. Methodologisch kader	23
3.1 Onderzoekstrategie	23
3.2 Dataverzameling en analyse	24
3.3 Selectie van respondenten	25
3.4 Operationalisatie	28
3.5 Validiteit en Betrouwbaarheid	29
3.6 Conclusie	31
4. Analyse	32
4.1 Casus beschrijvingen	32
4.1.1 Gemeente Heusden	32
4.1.2 Gemeente Oisterwijk	33
4.1.3 Gemeente Bergen op Zoom	33
4.1.4 Gemeente Oirschot	34
4.1.5 Gemeente Breda	34

4.2	Onafhankelijke variabelen.....	35
4.2.1	Inleiding	35
4.2.2	Kennis	36
4.2.3	Gepercipieerde effectiviteit	37
4.2.4	Openheid	38
4.2.5	Beleidsvervreemding.....	39
4.2.6	Betrokkenheid	40
4.2.7	Overige factoren	41
4.3	Conclusie.....	43
5.	Conclusie en discussie	44
5.1	Conclusie.....	44
5.1.1	Deelvraag 1.....	44
5.1.2	Deelvraag 2.....	44
5.1.3	Deelvraag 3.....	45
5.1	Discussie.....	48
5.2	Aanbevelingen.....	50
5.2.1	Praktijk	50
5.2.2	Vervolgonderzoek	50
	Literatuurlijst.....	52
	Bijlage 1 – Selectiecriteria casussen	56
	Bijlage 2 – Codeboek	59
	Bijlage 3 – Respondenten en gecodeerde documenten	62
	Bijlage 4 - Interview guide.....	63

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek en het onderwerp geïntroduceerd. Ten eerste wordt in paragraaf 1.1 de aanleiding voor het onderzoek uitgebreid beschreven. Vervolgens wordt de probleemstelling in paragraaf 1.2 besproken. In de derde paragraaf worden daarna de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie benoemd. In paragraaf 1.4 en 1.5 wordt respectievelijk het theoretisch en methodologisch kader voorbeschouwd. Er wordt afgesloten met een leeswijzer in paragraaf 1.6.

1.1 Aanleiding

"Voor een akkoord dat dertig jaar mee moet, is draagvlak - voorbij de politieke tekentafel - essentieel voor zowel klimaat als economie." (Accountant, 2019).

Dit is een quote over het Nationale Klimaatakkoord van de overheid die in 2019 werd gedeeld. In september 2016 heeft Nederland het VN-Klimaatakkoord van Parijs ondertekend. Hierin wordt als doel gesteld de opwarming van de aarde te beperken tot onder twee graden Celsius (Rijksoverheid, z.d.). Afgeleid uit dit akkoord heeft de Nederlandse overheid een nationaal Klimaatakkoord opgesteld waarin beschreven wordt hoe Nederland gaat bijdragen aan deze doelstelling. Hoewel het verduurzamen van monumenten buiten deze klimaatakkoorden valt, heeft de Rijksdienst toch als doel gesteld om een CO₂-reductie van 40% in 2030 en 60% in 2040 te bewerkstelligen binnen de monumentensector (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2020).

Uit bovenstaande is duidelijk dat Nederland moet verduurzamen om de doelen uit het Klimaatakkoord te behalen. Deze verduurzaming moet tevens plaatsvinden in de monumentensector. Voor partijen die betrokken zijn bij verduurzamen van monumentale panden ligt een extra opgave. Zij moeten deze panden namelijk verduurzamen en tegelijkertijd het cultuurhistorisch erfgoed behouden. Om deze opgave succesvol te laten verlopen is het van belang dat bij alle betrokken partijen draagvlak voor de verduurzaming aanwezig is (Van Dorsten, 2017). De noodzaak voor draagvlak is onder andere gebleken bij het succesvol verduurzamen van het Franciscanenklooster in Megen, Noord-Brabant. Bij de verduurzamingsslag onder monumentale panden is het daarom van belang dat de provincie Noord-Brabant advies kan bieden aan gemeenten in de provincie omtrent het creëren van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Om dit advies zo optimaal aan te kunnen bieden is het van belang te bepalen welke factoren van invloed zijn op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden.

De monumentensector in Nederland bestaat uit monumentale panden, archeologische vindplaatsen of door mensen aangelegde groene structuren. Deze monumenten zijn beschermd vanwege de cultuurhistorische waarde (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.-a). In dit onderzoek wordt enkel

gefocust op de verduurzaming binnen monumentale panden. Monumentale panden in Nederland worden opgedeeld in Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, mobiel erfgoed, provinciale monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.-a). Daarbinnen wordt een onderscheid gemaakt in panden met verschillende functies. Zo kunnen de panden een agrarische, religieuze, industriële of militaire functie hebben. Ook kan het bestaan uit woonhuizen, wegen waterwerken, graven, begraafplaatsen, kastelen, molens en landhuizen.

Omdat de opdracht voor dit onderzoek is verkregen vanuit een organisatie verbonden aan de provincie Noord-Brabant zal dit onderzoek zich enkel op die provincie richten. De totale hoeveelheid monumentale panden in de provincie Noord-Brabant is onbekend. Er bestaat geen lijst binnen de provincie met alle monumenten. Echter bestaat er binnen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een lijst met enkel de Rijksmonumenten, welke een eerste beeld geeft van het totale aantal monumentale panden in de provincie. Deze lijst laat zien dat er 5931 Rijksmonumentale panden in Noord-Brabant zijn (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.-b). De wijze waarop deze Rijksmonumenten zijn verdeeld over de gemeenten in Noord-Brabant laat een ruw beeld zien van de verdeling van monumentale panden binnen de provincie.

Met het verduurzamen van monumentale panden, zoals bovenstaand besproken, wordt bedoeld dat het pand zo min mogelijk schadelijk is. Dit betekent dat een monumentaal pand zowel ten tijde van de verduurzaming als ook bij de in gebruik name van het pand zo min mogelijk schadelijke effecten genereert voor het milieu, klimaat of de grondstoffenvoorraden (Van Beek, z.d.). Het verduurzamen van panden kan plaatsvinden door middel van verschillende aanpassingen aan het pand. Bijvoorbeeld door het pand te isoleren, betere kwaliteit glas te plaatsen, zonnepanelen te plaatsen of een warmtepomp te installeren (RTL Z, 2019).

Zoals is besproken is het essentieel voldoende draagvlak te hebben zodat het verduurzamen van monumentale panden een succes wordt. Daarom zal er in dit onderzoek worden gezocht naar factoren die draagvlak voor verduurzaming van monumentale panden in gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant beïnvloeden, zodat de provincie deze inzichten kan gebruiken in advies richting gemeenten. Wordt het draagvlak bepaald door de mate van kennis over het onderwerp? Wordt draagvlak beïnvloed door de mate van beleidsvervreemding van ambtenaren? Of zijn er andere factoren die meespelen in het creëren van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden?

1.2 Probleemstelling

Met de verduurzaming van Nederland in het achterhoofd wil de Waardenmakers voor de provincie Noord-Brabant in kaart brengen hoe draagvlak voor verduurzaming van monumentale panden in de provincie kan worden bereikt. Vanuit dit oogpunt is de volgende doelstelling geformuleerd:

“Bepalen welke factoren van invloed zijn op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden in de provincie Noord-Brabant, zodat advies op het gebied van draagvlak rondom verduurzaming van monumentale panden kan worden geoptimaliseerd.”

Vanuit deze doelstelling is de volgende hoofdvraag opgesteld:

“Welke factoren zijn van invloed op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in de provincie Noord-Brabant?”

Onderstaande deelvragen worden in het onderzoek beantwoord als ondersteuning voor het beantwoorden van de hoofdvraag

- 1) Welke factoren hebben volgens bestaande literatuur invloed op de mate van draagvlak?
- 2) In hoeverre is er sprake van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen binnen gemeenten in de provincie Noord-Brabant?
- 3) Welke factoren die van invloed zijn op de mate van draagvlak volgens de literatuur zijn zichtbaar bij betrokken partijen in de provincie Noord-Brabant bij het verduurzamen van monumentale panden?

1.3 Relevantie

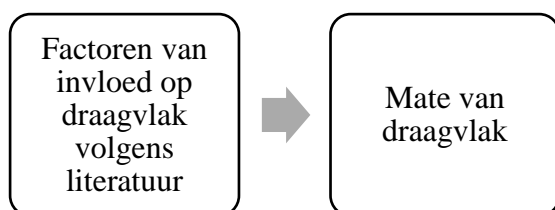
Op dit moment zijn er weinig wetenschappelijke inzichten over de positie van monumentale panden in het Klimaatakkoord. Dit onderzoek beoogt een aandeel te kunnen leveren in het vergroten van wetenschappelijk inzichten over het creëren en behouden van draagvlak voor de rol van monumentale panden in de duurzaamheidskwestie. Auteurs die zich met het concept draagvlak bezighouden zijn onder andere Lako en Smalik (1997), Ruelle en Bartels (1998), Boedeltje en De Graaf (2004) en De Graaf (2007). Deze auteurs schrijven echter enkel over het begrip draagvlak en besteden hier niet specifiek aandacht aan draagvlak voor verduurzaming of draagvlak aangaande kwesties omtrent monumentale panden.

Onderzoek dat gericht is op verduurzaming benadert met name de technische aspecten en mogelijkheden van verduurzamen. In voorgaande onderzoeken over verduurzaming wordt de bestuurskundige kant niet behandeld (Van Hees, Naldini & Roos, 2014; Yaldiz, 2009; Hasegawa, 2002). Dit onderzoek zal daarom inzichten toevoegen aan bestaand wetenschappelijk onderzoek door verduurzaming te bekijken vanuit een bestuurskundige visie met een specifieke aandacht voor de verduurzaming van monumentale panden. Hierdoor wordt de bestuurskundige kennis over verduurzaming in monumentale panden vergroot en kan hierop worden voortgebouwd in wetenschappelijk onderzoek naar het creëren van draagvlak voor de doelstellingen van het Klimaatakkoord en de maatregelen die hieruit volgen.

Draagvlak creëren is van cruciaal belang voor de maatregelen die uit het Klimaatakkoord volgen. Zonder voldoende draagvlak onder bedrijven, overheden en burgers kan er volgens de Energieagenda geen energietransitie plaatsvinden en kan er niet worden voldaan aan de doelen. Dit omdat er naast de inspanning van deze actoren een financiële investering van deze groepen moet plaatsvinden om de energietransitie tot een succes te maken (Ministerie van Economische Zaken, 2016). Ook onderzoek naar andere beleidsvelden dan verduurzaming laat zien dat het lastig is veranderingen te bewerkstelligen als er sprake is van weinig of geen draagvlak onder de betrokken partijen (Carabain, Keulemans, Van Gent & Spitz, 2012). Dit onderzoek kan daarom een startpunt zijn in het vergaren van kennis over het beïnvloeden van draagvlak voor de verschillende opgaven waarmee de samenleving in de toekomst te maken krijgt. In dit onderzoek behelst die opgave specifiek het verduurzamen van monumentale panden binnen de provincie Noord-Brabant.

1.4 Voorbeschouwing theoretisch kader

In dit onderzoek wordt, met behulp van bestaande theorieën omtrent draagvlak, gezocht naar factoren die invloed hebben op draagvlak. Vervolgens worden deze factoren getest binnen gemeenten in de provincie Noord-Brabant. Het onderzoek probeert daarmee te verklaren hoe het verduurzamen van monumentale panden in de provincie Noord-Brabant kan worden bewerkstelligd door de mate van draagvlak te beïnvloeden. Dit betekent dat dit onderzoek verklarend van aard is. De bestaande theorieën die worden gebruikt zijn, onder andere, Boedeltje en De Graaf (2004), De Graaf (2007), Ruelle en Bartels (1998) en Goldenbeld (2002). In onderstaande figuur is het voorlopig conceptueel model geïllustreerd. Hierin is zichtbaar dat bestaande factoren die invloed hebben op draagvlak worden gezocht en wordt bekeken of deze ook invloed hebben op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden in de provincie Noord-Brabant.

Figuur 1. Voorlopig conceptueel model

1.5 Voorbeschouwing methodologisch kader

Het onderzoek zal van start gaan met literatuuronderzoek naar het begrip draagvlak en de verschillende factoren die hierop van invloed zijn. Deze kennis wordt gebruikt om het theoretisch kader voor het onderzoek te beschrijven.

Er zullen vijf verschillende casussen in de provincie Noord-Brabant worden geanalyseerd waarbij wordt gekeken naar de mate van draagvlak voor verduurzaming van monumentale panden binnen deze casussen. Deze casestudies worden gebruikt om te bepalen welke mate van draagvlak er bestaat en welke factoren de mate van draagvlak voor het verduurzamen van de panden beïnvloeden. Hiervoor worden diepte-interviews gehouden met personen die binnen de casussen verantwoordelijk zijn voor monumentale panden.

Ook worden er interviews gehouden met partijen die expertise hebben over het verduurzamen van monumentale panden. Deze experts bestaan, onder anderen, uit een provincie-medewerker. Dit om een duidelijk beeld te krijgen van monumentale panden en de rol die de provincie speelt met betrekking tot deze panden. Daarnaast wordt gesproken met medewerkers van verduurzamingsbedrijven. Deze interviews helpen inzicht te krijgen in de situatie rondom het verduurzamen van monumentale panden. Daarnaast kunnen deze actoren met hun expertise over het onderwerp mogelijke factoren benoemen die de mate van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden beïnvloeden.

In dit onderzoek is gekozen voor ongestructureerde en semigestructureerde interviews. De ongestructureerde interviews worden afgenomen met de experts uit organisaties. Ongestructureerde interviews zorgen ervoor dat de experts vrijelijk vanuit hun expertise kunnen praten. De semigestructureerde interviews worden afgenomen binnen de casussen. Bij de semigestructureerde interviews blijft er ruimte over voor de onderzoeker om door te vragen wanneer de respondent onduidelijke of nieuwe informatie noemt. Daarnaast kan de onderzoeker bij deze vorm van interviewen vragen verduidelijken. Wel zorgt deze manier van interviewen ervoor dat er een duidelijke rode lijn blijft in het gesprek. Het interviewschema voor de semigestructureerde interviews zal later in het onderzoek worden opgesteld. Welke personen worden geïnterviewd zal worden vastgesteld in overleg met de onderzoeksbegeleider van de Waardenmakers.

1.6 Leeswijzer

In het tweede hoofdstuk wordt het theoretisch kader uitgebreid besproken. In het derde hoofdstuk wordt ingegaan op het methodologisch kader van het onderzoek. Daarna worden in hoofdstuk vier de resultaten van het onderzoek geanalyseerd. Vervolgens zal hoofdstuk vijf de conclusies presenteren en antwoord geven op de hoofdvraag. Na dit laatste hoofdstuk zijn de literatuurlijst en bijlagen te vinden.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt de theorie die wordt gebruikt in het onderzoek uiteengezet. Ten eerste wordt in paragraaf 2.1 ingegaan op de bestaande literatuur omtrent het begrip draagvlak. Vervolgens worden in paragraaf 2.2 de verschillende varianten van draagvlak beschreven. Hierna komen in paragraaf 2.3 de doelgroepen van draagvlak aan bod. In paragraaf 2.4 wordt ingegaan op de variabelen die draagvlak volgens de literatuur beïnvloeden. Paragraaf 2.5 illustreert daarna het conceptueel model, waarna het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie in paragraaf 2.6.

2.1 Definitie van draagvlak

In dit onderzoek is het begrip draagvlak, ofwel de mate van draagvlak, de afhankelijke variabele. In het onderzoek wordt getracht te verklaren welke factoren invloed hebben op draagvlak bij het verduurzamen van monumentale panden. Draagvlak is een begrip dat met name veel terugkomt in het Nederlands bestuur, omdat het samenhangt met het polderen en de zoektocht naar consensus die in Nederland vaak terug te vinden is (Boedeltje & De Graaf, 2004). Draagvlak zorgt ervoor dat de doeltreffendheid van beleid wordt vergroot en hierdoor de resultaten van het beleid beter zijn (Veeneklaas et al., 1997, p. 15). Kwekkeboom (1999) stelt dat het hebben van draagvlak een voorwaarde is voor succesvol beleid (p. 15).

Draagvlak is een zogenoemd paraplubegrip omdat het een niet duidelijk afgebakend begrip is (Goldenbeld, 2002, p. 12). Hierdoor kunnen meerdere begrippen onder de noemer draagvlak vallen. Dit zorgt ervoor dat er geen duidelijke, eenduidige definitie van het begrip draagvlak bestaat en er een diversiteit aan definities in bestaande literatuur te vinden zijn. In dit onderzoek is ervoor gekozen de definitie van Ruelle en Bartels (1998) over te nemen. Zij stellen dat draagvlak gedefinieerd kan worden als ‘‘een door belangen ingegeven evaluatie van de politieke situatie door doelgroepen van een beleid, waaraan een doelgroep actieve of passieve steun verleent of juist weerstand biedt’’ (Ruelle & Bartels, 1998, p. 405). Er wordt bedoeld op het al dan niet bestaan van instemming met bepaald beleid en het beleidsonderwerp vervolgens al dan niet steunen. Het hebben van steun of weerstand is voor het verduurzamen van monumentale panden belangrijk, omdat het proces van verduurzaming zonder steun van alle betrokken partijen niet kan slagen. Omdat de definitie van Ruelle en Bartels (1998) deze steun of weerstand benoemt, is voor deze definitie gekozen. In andere definities, zoals bijvoorbeeld Boedeltje en de Graaf (2004), mist deze toevoeging.

Zoals besproken is draagvlak, doordat het een paraplubegrip is, vergelijkbaar met verschillende andere begrippen. Omdat de begrippen acceptatie en legitimatie veel terugkomen in bestaande literatuur omtrent draagvlak, is het belangrijk om deze begrippen en het verband met draagvlak te benoemen (Buijs & Volker, 1997; Turnhout & Elands, 2009, p. 6; Goldenbeld, 2002, pp. 13-14; Vringer & Carabain, 2019, p. 21; Boedeltje, 2009, pp. 27-33; Ruelle & Bartels, 1998, p. 403; Veeneklaas et al.,

1997, p. 9). Acceptatie wordt hier gedefinieerd als ‘‘het qua houding aanvaarden van beleid door de betrokken individuen’’ (Potman, 1989, p. 25). Daarnaast kan legitimiteit worden gedefinieerd als ‘‘de aanvaardbaarheid van het beleid voor de betrokkenen. Het gaat daarbij om de mate waarin het beleid door de betrokkenen als juist, gerechtvaardigd of althans acceptabel wordt beschouwd of gesteund.’’ (Tirion, 2006, p. 93).

Zoals in de definities van acceptatie en legitimiteit te zien, komen deze begrippen onderling overeen. Zo komt in beide definities aanvaarding aan bod. Ook komen de begrippen overeen met het begrip draagvlak, ze beschrijven immers allemaal een bepaalde vorm van aanvaarding en/of steun. In het geval van acceptatie ontstaat het verband met draagvlak doordat acceptatie gezien kan worden als het aanvaarden van beleid door de betrokken individuen (Potman, 1989, p. 25). Er wordt hier aangenomen dat aanvaarding van beleid ook leidt tot een bepaalde mate van steun voor dat beleidsonderwerp. Dit is een belangrijk onderdeel van draagvlak volgens de definitie van Ruelle en Bartels (1998). Daarnaast kan legitimiteit in verband worden gebracht met draagvlak doordat legitimiteit van beleid en hiermee de aanvaarding wederom resulteert in een vorm van steun voor beleid. Steun is volgens de definitie van draagvlak van Ruelle en Bartels (1998), zoals eerder benoemd, een belangrijk onderdeel van draagvlak.

De overeenkomsten tussen de begrippen worden in sommige gevallen zo ver doorgetrokken dat de begrippen aan elkaar gelijk worden gesteld, door bijvoorbeeld draagvlak een populaire term voor legitimiteit te noemen (Vringer & Carabain, 2019, p. 8). Vaak betekent het hebben van legitimiteit en/of acceptatie tevens aanwezigheid van draagvlak. De overeenkomst tussen de begrippen acceptatie, legitimiteit en draagvlak wordt later in dit onderzoek gebruikt bij het aantonen van de relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabelen.

2.2 Varianten van draagvlak

Volgens Ruelle en Bartels (1998) bestaan er verschillende gradaties van draagvlak, deze variëren van sterk, naar ambivalent, naar zwak en ten slotte naar ontbrekend draagvlak. Ook bestaat er een nuloptie waarbij er geen sprake is van steun of weerstand. De auteurs benoemen hierbij drie elementen die bepalen van welke variant van draagvlak sprake is. Dit zijn houding, betrokkenheid en actiegeneigdheid. Houding, ofwel attitude, wordt hierbij omschreven als:

‘‘evaluaties en ze komen op enig moment tot uiting in het hebben van een afkeer (of aversie) of een voorkeur (of acceptatie) ten aanzien van een beleid, een object, een instelling, een gebeurtenis of een persoon [...] Kortom, staat men ergens positief of negatief tegenover’’ (Ruelle & Bartels, 1998, p. 403).

Zoals in de omschrijving van houding te lezen is, gaat het er bij houding om hoe beleid of plannen worden ontvangen door actoren. Dit speelt een rol in het bepalen van de gradatie van draagvlak dat

ontstaat. Deze ontvangst kan positief, neutraal of negatief zijn. Wanneer de houding van de actoren positief of neutraal is, bestaat er een vorm van draagvlak. In het geval van een neutrale houding is er slechts in kleine mate sprake van draagvlak, omdat enkel de weerstand ontbreekt van de actoren (Boedeltje & De Graaf, 2004).

Met het tweede aspect, betrokkenheid, doelen Ruelle en Bartels (1998) op hoeveel waarde men aan iets hecht en in hoeverre zij zich persoonlijk tot dat iets aangetrokken voelen. Ten slotte wordt met actiegeneigdheid omschreven dat ieder beleid een vorm van gedrag oproept, in de vorm van steun ofwel in de vorm van weerstand.

Met behulp van de drie elementen die de varianten van draagvlak bepalen, beschrijven Ruelle en Bartels (1998) vervolgens de vijf varianten van draagvlak (pp. 403-405).

Variant	Houding	Betrokkenheid	Actiegeneigdheid
Sterk draagvlak	Positief	Hoog	Actieve steun
Ambivalent draagvlak	Positief	Laag	Passieve steun
Nuloptie	Ontbreekt	Ontbreekt	Passieve steun (ontbreken van weerstand)
Zwak draagvlak	Negatief	Laag	Passieve weerstand
Ontbrekend draagvlak	Negatief	Hoog	Actieve weerstand

Tabel 1. Varianten van draagvlak. Afgeleid van Ruelle en Bartels (1998).

In bovenstaande figuur is te zien dat de elementen houding en actiegeneigdheid in elkaar over lijken te vloeien. Uit het figuur is namelijk op te maken dat een positieve houding leidt tot een vorm van steun en een negatieve houding leidt tot een vorm van weerstand. Boedeltje en De Graaf (2004) beschrijven dat dit niet per se het geval is en een actor ook kan besluiten beleid na te leven zonder het beleid daadwerkelijk in zijn houding te accepteren (pp. 3-4). Ook in dit onderzoek wordt aangenomen dat het besluit om beleid na te leven niet per definitie gezien kan worden als een positieve houding richting dat beleid. Motivatie om beleid na te leven kan immers ook ontstaan door bijvoorbeeld het risico op een sanctie. De elementen houding en actiegeneigdheid blijken daarom te veel met elkaar te overlappen.

Het element actiegeneigdheid dekt een belangrijk punt van de definitie van Ruelle en Bartels (1998), namelijk steun. Hoewel er dus een belangrijk aspect van de gehanteerde definitie overlapt met tenminste een van de elementen die de auteurs gebruiken in hun verdeling van gradaties is toch besloten deze verdeling in dit onderzoek verder buiten beschouwing te laten. Dit omdat de overige twee elementen

van Ruelle en Bartels (1998) gebrekkig blijken voor het aantonen van de gradatie van draagvlak. Daaruit volgt dat in dit onderzoek enkel de definitie van Ruelle en Bartels (1998) wordt meegenomen.

2.3 Doelgroepen voor draagvlak

In de definitie van Ruelle en Bartels (1998) is sprake van een ‘‘evaluatie [...] door doelgroepen van beleid’’ (p. 405). Hiermee wordt aangegeven dat draagvlak kan bestaan onder verschillende doelgroepen. Op basis van bestaande literatuur kan er onderscheid gemaakt worden tussen maatschappelijk draagvlak, institutioneel draagvlak, politiek draagvlak en ambtelijk draagvlak (De Graaf, 2007, p. 42; Goldenbeld, 2002, p. 13).

Maatschappelijk draagvlak kijkt naar het draagvlak onder burgers of groepen daarin (De Graaf, 2007, p. 42). Hierbij wordt gekeken naar de waardering en medewerking aan het beleid van verschillende groepen die direct getroffen worden door het beleid (Goldenbeld & Vis, 2001, p. 26). Vervolgens behelst institutioneel draagvlak het draagvlak onder organisaties en instanties die direct bij beleid zijn betrokken of die door de consequenties worden geraakt (De Graaf, 2007, p. 42). Belangrijk bij institutioneel draagvlak is dat niet de individuele actoren draagvlak hebben maar juist gehele instituties. Ten derde slaat politiek draagvlak op de mate van draagvlak bij politici en bestuurders (De Graaf, 2007, p. 42). Ten slotte, bekijkt ambtelijk draagvlak de mate van draagvlak bij ambtenaren. Het gaat hierbij om de steun van ambtenaren die zich bezighouden met de voorbereiding en uitvoering van het beleid (Goldenbeld & Vis, 2001, p. 26; De Graaf, 2007, p. 42). Hieruit volgt dat ambtelijk draagvlak deels overlapt met institutioneel draagvlak, omdat ambtenaren werken binnen een organisatie oftewel een institutie. Er wordt echter met ambtelijk draagvlak specifiek ingezoomd op de individuele ambtenaren die zich met het beleid bezighouden. Dit terwijl er bij institutioneel draagvlak wordt gekeken naar de organisatie als geheel.

In dit onderzoek worden de doelgroepen maatschappelijk en ambtelijk draagvlak meegenomen. Er kan niet enkel op ambtelijk draagvlak gefocust worden. Dit omdat wordt aangenomen dat het evident is dat er draagvlak onder ambtenaren bestaat voor het verduurzamen van monumentale panden, wanneer deze ambtenaren zich binnen hun afdelingen met duurzaamheid en monumentale panden bezighouden. Daarnaast is maatschappelijk draagvlak een belangrijke doelgroep, omdat veel monumentale panden in privaat bezit zijn.

Omdat ambtenaren en lokale politici vaak het dichtst bij de burger, plaatselijke organisaties en samenleving staan, wordt gekeken naar de visies van gemeentelijke ambtenaren en politici ten aanzien van factoren die draagvlak kunnen beïnvloeden binnen de verschillende doelgroepen. Zij hebben namelijk zowel zicht op wat er in de samenleving speelt, als ook wat er in de lokale politiek en ambtenarij speelt. Daarnaast wordt ook de visie van bedrijven die betrokken zijn bij het verduurzamen

van monumentale panden meegenomen in dit onderzoek. Door hun specialistische kennis wordt verwacht dat deze bedrijven het onderwerp kunnen verduidelijken. Daarnaast wordt verwacht dat deze bedrijven door deze specialistische kennis een unieke blik op het onderwerp kunnen geven en mogelijke factoren die het draagvlak beïnvloeden kunnen benoemen.

Uit bovenstaande volgt dat de visies op draagvlak vanuit de institutionele, politieke en ambtelijke doelgroepen worden meegenomen in dit onderzoek. Er is voor gekozen de visie van de maatschappelijke doelgroep niet mee te nemen in het benoemen van mogelijke factoren, omdat dit het aantal respondenten te omvangrijk zou maken en dit binnen de gestelde grenzen van het onderzoek de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek zou kunnen ondermijnen.

Samenvattend betekent dit dat er onderzoek wordt gedaan naar maatschappelijk en ambtelijk draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden vanuit het oogpunt van instituties, politici en de ambtenarij.

2.4 Factoren die draagvlak beïnvloeden

In dit onderzoek worden in bestaande literatuur onafhankelijke factoren gezocht die invloed hebben op de mate van draagvlak. Dit zijn kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid, beleidsvervreemding en betrokkenheid. In de volgende deelparagrafen worden deze factoren en het verwachte verband met de afhankelijke variabele uitgebreider besproken.

2.4.1 Kennis

Een eerste variabele die die mate van draagvlak kan beïnvloeden is kennis. Hiermee wordt de kennis van betrokken actoren over de plannen waarvoor draagvlak moet worden verkregen bedoeld. Deze kennis werkt positief op het draagvlak voor deze plannen, het beleidsonderwerp en bepaald beleid dat daaruit voortkomt (De Kruijk & Rekkers, 1998; Goldenbeld, 2002, p. 13). Dit komt doordat de kennis leidt tot een verhoogde mate van tolerantie en acceptatie ten opzichte van de nieuwe ideeën of het beleid (Loomis, Bair & González-Cabán, 2001, p. 22). Deze acceptatie is, zoals beschreven in paragraaf 2.1, een belangrijke factor bij het al dan niet hebben van draagvlak. Dit kan daarom leiden tot een positieve uitwerking op het hebben van draagvlak voor bepaald beleid. De kennis van betrokken actoren kan vergroot worden door informerende sessies waarbij de betrokken actoren op de hoogte worden gesteld over nieuw beleid of plannen hiervoor (Edelenbos & Monnikhof, 1998). Ook kan deze kennis vergroot worden door de voordelen van het beleid uit te leggen via krantenartikelen, mails, radio en andere informatieve kanalen (Loomis et al., 2001, p. 22).

Verwacht wordt dat dit ook het geval is wanneer het over monumentale panden gaat zoals in dit onderzoek. Wanneer men meer kennis heeft over de motivatie en mogelijkheden voor het verduurzamen

van monumentale panden zal dit volgens bovenstaande theorie leiden tot een groter draagvlak. Het onderwijzen van medewerkers van de gemeenten, eigenaren van monumentale panden en organisaties over de voordelen van verduurzaming en de motivatie omtrent beleid hierin zal dan leiden tot meer tolerantie en acceptatie voor dit beleid. Dit zal resulteren in meer draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Daarom wordt verwacht dat de factor kennis een positief verband heeft met de mate van draagvlak.

2.4.2 Gepercipieerde effectiviteit

Een volgende variabele die invloed heeft op de mate van draagvlak is gepercipieerde effectiviteit (De Kruijk & Rekkers, 1998; Ruelle & Bartels, 1998, Veeneklaas et al., 1997, p. 15). Hierbij wordt gekeken naar de perceptie op de zin(loosheid) van het beleid voor de samenleving. Zinloosheid wordt gezien als een van de belangrijkste psychologische oorzaken van vervreemding (DeHart-Davis & Pandey, 2005, p. 133). Wanneer beleid als zinloos voor de samenleving wordt ervaren door werknemers van de gemeente zorgt dit daarom voor meer weerstand tegen dat beleid (Tummers, 2014, p. 10). Weerstand tegen beleid dat moet worden uitgevoerd kan de legitimiteit van dat beleid aantasten (Tummers, 2014, p. 2). Zoals reeds besproken is deze factor een belangrijke indicator voor het al dan niet aanwezig zijn van draagvlak. Wanneer deze factor wordt aangetast door weerstand doordat het beleid als zinloos wordt ervaren zal ook het draagvlak voor dit beleid worden aangetast.

Verwacht wordt dat bovenstaande ook geldt wanneer het gaat over monumentale panden zoals in dit onderzoek. Wanneer het verduurzamen van monumentale panden als zinvol voor de samenleving wordt ervaren zal dit zorgen voor minder weerstand bij de uitvoering van het beleid. De lagere weerstand leidt tot een hogere mate van legitimatie en effectiviteit van het beleid. Deze factoren zorgen er vervolgens voor dat er draagvlak omtrent verduurzaming van monumentale panden ontstaat. Er wordt in dit onderzoek daarom verwacht dat gepercipieerde effectiviteit een positief verband heeft met de mate van draagvlak.

2.4.3 Openheid

Openheid is een volgende variabele die invloed heeft op het draagvlak voor beleid volgens bestaande theorie. Openheid kan in verschillende vormen tot uiting komen en daarmee een positieve of negatieve invloed hebben op de mate van draagvlak. Deze vormen van openheid zijn inhoudelijke openheid en openheid van proces (Boedeltje & De Graaf, 2004, pp. 4-6). Inhoudelijke openheid kijkt naar de ruimte voor ideeën en plannen bij het vormen van het beleid. Deze vorm van openheid wordt bij deze factor niet meegenomen, omdat het hebben van invloed in de vorm van het inbrengen van ideeën en plannen mee wordt genomen bij de variabele beleidsvervreemding. De tweede vorm van openheid, openheid van proces, kijkt naar de toegang en informatievoorziening voor betrokken partijen bij het vormen en uitvoeren van het beleid (Boedeltje & De Graaf, 2004, p. 5). Openheid van proces leidt tot meer

acceptatie bij de betrokken partijen omtrent het beleid, omdat zij hier zelf aan hebben bijgedragen. Deze acceptatie van het beleid leidt vervolgens tot draagvlak voor dat beleid, omdat, zoals beschreven in paragraaf 2.1, de acceptatie van partijen een belangrijke dimensie van draagvlak is. Dit houdt in dat er zelfs draagvlak kan ontstaan wanneer betrokken actoren het niet eens zijn met de inhoud van het beleid maar het beleid wel accepteren (Boedeltje & De Graaf, 2004, pp. 4-6; Van den Bosch, 2007, pp. 13-14).

Ook bij monumentale panden, zoals in dit onderzoek, wordt verwacht dat bovenstaande relatie tussen openheid en draagvlak bestaat. Om de mate van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden te beïnvloeden moet er dus ook openheid bestaan. Dit moet bestaan uit openheid van proces waarbij alle betrokken actoren toegang hebben tot het vormen en uitvoeren van verduurzaming en beleid omtrent deze verduurzaming. Hierdoor zullen de betrokken partijen het beleid eerder accepteren, waardoor het draagvlak voor het beleid ontstaat. Daarom wordt in dit onderzoek verwacht dat openheid een positief verband heeft met de mate van draagvlak.

2.4.4 Beleidsvervreemding

Een vierde variabele die volgens verschillende auteurs invloed heeft op de mate van draagvlak is beleidsvervreemding. Deze variabele slaat voornamelijk op de doelgroep 'ambtenarij'. Met beleidsvervreemding wordt bedoeld op de mate van gepercipieerde autonomie ofwel operationele onmacht van de werknemers omtrent beleid (Tummers, 2011, p. 555). Hiermee wordt de mate van invloed die professionals hebben op het beleid bedoeld. Wanneer deze autonomie hoger is, is de mate van beleidsvervreemding kleiner, zijn de werknemers eerder bereid het beleid te implementeren en is er vanuit de werknemers minder weerstand tegen nieuw beleid (Tummers, 2011, p. 555). De verlaging van de weerstand onder de werknemers zorgt voor een verhoging van de legitimiteit en effectiviteit van beleid (Tummers, 2014, p. 3). Werknemers hebben zelf invloed gehad bij het vormen van het beleid en zullen daarom eerder geneigd zijn het beleid te accepteren en correct uit te voeren. Een verhoging van de legitimiteit en effectiviteit van beleid betekent, zoals beschreven in paragraaf 2.1, vaak ook het bestaan van draagvlak. Het verminderen van beleidsvervreemding en hiermee de weerstand tegen beleid is dus belangrijk bij het verhogen van de legitimiteit en effectiviteit van beleid en hiermee de mate van draagvlak onder werknemers.

Zoals beschreven slaat de factor beleidsvervreemding op de doelgroep ambtenaren. Deze factor kan echter ook doorgetrokken worden naar de overige doelgroepen van draagvlak. Wanneer er sprake is van een hogere mate van invloed van de betrokken partijen zal dit tevens leiden tot draagvlak voor bepaald beleid (Boedeltje & De Graaf, 2004, pp. 4-6). Bij de overige betrokken doelgroepen zal de relatie met draagvlak ontstaan op eenzelfde wijze als bij de doelgroep ambtenaren. Hieruit volgt dat in dit onderzoek wordt aangenomen dat het hebben van invloed op het beleid zal leiden tot minder weerstand tegen dit

beleid, waardoor er een grotere mate van acceptatie ontstaat. Deze acceptatie zal leiden tot draagvlak zoals besproken in paragraaf 2.1.

Dit is ook het geval wanneer het gaat over monumentale panden zoals in dit onderzoek. Bij succesvol verduurzamen van monumentale panden is het dus belangrijk de beleidsvervreemding te verminderen. De verschillende doelgroepen van draagvlak moeten daarom betrokken worden bij het vormen van het beleid omtrent de verduurzaming, waardoor de weerstand tegen het beleid afneemt of niet bestaat. Hierdoor zal draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden ontstaan en zal dit succesvoller gebeuren. Er wordt in dit onderzoek daarom verwacht dat beleidsvervreemding bij alle betrokken partijen een negatief verband heeft met de mate van draagvlak.

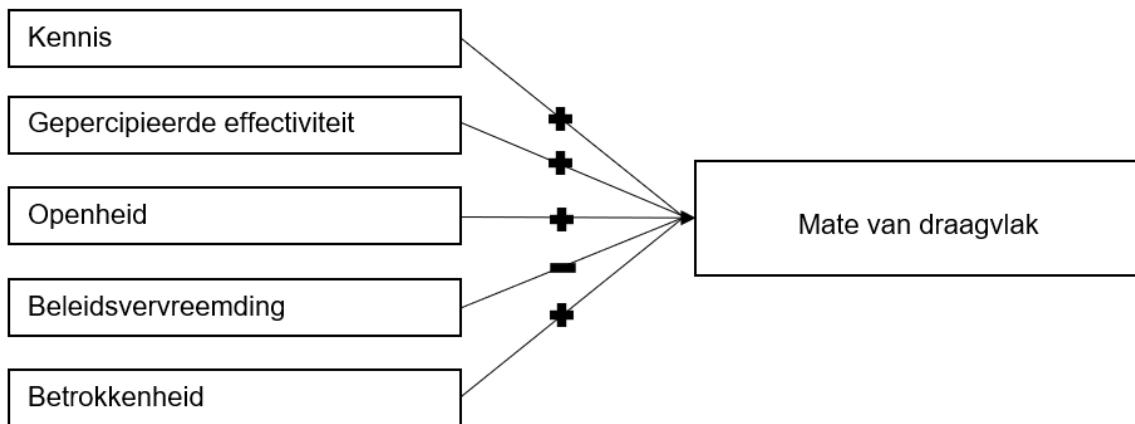
2.4.5 Betrokkenheid

Ook de variabele betrokkenheid leidt volgens de theorie tot draagvlak voor beleid. Met betrokkenheid bedoelen Ruelle en Bartels (1998) hoeveel waarde men aan iets hecht en in hoeverre zij zich persoonlijk tot dat aangetrokken voelen (p. 404). Hierbij wordt in dit onderzoek aangenomen dat wanneer betrokkenen waarde hechten aan het onderwerp dit er vervolgens voor zal zorgen dat zij beleid dat dit onderwerp stimuleert zullen accepteren en waarderen (Turnhout & Elands, 2009, p. 5). Omdat acceptatie van beleid, zoals beschreven in paragraaf 2.1, zeer nauw verbonden is het begrip draagvlak wordt aangenomen dat dit zal leiden tot draagvlak onder de betrokken partijen voor het beleid.

De relatie tussen betrokkenheid en draagvlak kan ook teruggevonden worden in het onderwerp verduurzamen van monumentale panden. Om het draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden te beïnvloeden moet er dus een bepaalde mate van betrokkenheid onder de betrokken partijen bestaan. De betrokken partijen moeten waarde hechten aan verduurzaming van monumentale panden, waardoor zij beleid dat dit verduurzamen stimuleert eerder zullen accepteren en waarderen. Dit zal ertoe leiden dat het draagvlak onder de betrokken partijen hierdoor wordt beïnvloed. Daarom wordt in dit onderzoek verwacht dat betrokkenheid een positief verband heeft met de mate van draagvlak.

2.5 Conceptueel model

Voor het conceptueel model worden de theorieën omtrent het begrip draagvlak samengevoegd. Het conceptueel model laat de verwachte invloed van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabele zien.

Figuur 2. Conceptueel model

2.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is het theoretisch kader omtrent draagvlak uiteengezet. De definitie zoals beschreven door Ruelle & Bartels zal in dit onderzoek worden gehanteerd: ‘‘een door belangen ingegeven evaluatie van de politieke situatie door doelgroepen van een beleid, waaraan een doelgroep actieve of passieve steun verleent of juist weerstand biedt’’ (Ruelle & Bartels, 1998, p. 405). Ook is aangetoond dat de begrippen legitimiteit en acceptatie nauw verband houden met draagvlak en hierdoor vaak hetzelfde effect vertonen als draagvlak.

Daarnaast is beschreven dat er verschillende gradaties van draagvlak bestaan. Deze kunnen worden onderscheiden door de factoren houding, betrokkenheid en actiegeneigdheid. Deze verdeling van gradaties is echter gebrekkig gebleken en wordt daarom niet meegenomen in dit onderzoek.

Er is tevens vastgesteld dat er verschillende doelgroepen van draagvlak zijn. In dit onderzoek wordt naar maatschappelijk en ambtelijk draagvlak gekeken vanuit de visie van betrokken ambtenaren, politici en instituties.

Ten slotte zijn er verschillende variabelen vastgesteld waarvan verwacht wordt dat ze invloed hebben op draagvlak. Deze factoren zijn in het conceptueel model samengevoegd en bestaan uit kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid, beleidsvervreemding en betrokkenheid. Door het meten van deze variabelen kan in kaart worden gebracht welke variabelen de mate van draagvlak kunnen beïnvloeden

volgens gemeentelijke ambtenaren, politici en gespecialiseerde organisaties. Verwacht wordt dat enkel beleidsvervreemding een negatief verband heeft met de mate van draagvlak en dat de overige factoren een positief verband laten zien.

3. Methodologisch kader

In dit hoofdstuk wordt de methode van onderzoek verantwoord. In de eerste paragraaf wordt ingegaan op de onderzoeksstrategie. Hierna wordt in paragraaf 3.2 de methode van dataverzameling beschreven. In paragraaf 3.3 wordt vervolgens ingegaan op de selectie van respondenten. Daarna volgt in paragraaf 3.4 de operationalisatie. In paragraaf 3.5 wordt vervolgens kort ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Ten slotte wordt het hoofdstuk afgesloten met een conclusie in paragraaf 3.6

3.1 Onderzoekstrategie

In dit onderzoek wordt gezocht naar factoren die de mate van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden kunnen beïnvloeden. Dit wordt gedaan op een deductieve manier van onderzoeken. De verklarende factoren voor hetgeen dat door middel van empirie wordt waargenomen worden daarom afgeleid vanuit de theorie (Van Lanen, 2020). Omdat er in het onderzoek wordt getracht een diepgaand onderzoek op te zetten is er gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksbenadering. Hoewel generalisering vermoeilijkt wordt door een kwalitatieve onderzoeksbenadering, is toch voor deze aanpak gekozen, omdat het leidt tot meer detaillering en diepgang (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 159).

Verschuren en Doorewaard (2015) onderscheiden vijf verschillende onderzoeksstrategieën. De keuze voor één of meerder strategieën wordt volgens de auteurs gemaakt op basis van drie beslissingen; breedte versus diepgang, kwalitatief versus kwantitatief onderzoek en empirisch versus bureauonderzoek (pp. 155-157). Omdat er in dit onderzoek diepgaand onderzoek op kwalitatieve en empirische wijze wordt uitgevoerd is er op basis van studie van deze auteurs gekozen voor een casestudy als onderzoeksstrategie.

Met een casestudy wordt onderzoek gedaan naar een smal domein, met een klein aantal onderzoekseenheden door middel van een arbeidsintensieve benadering. Deze vorm van onderzoek gaat vaak meer in de diepte dan in de breedte. Ook is er bij een casestudy vaak sprake van een selectieve steekproef. Met een selectieve steekproef wordt bedoeld dat er maximaal of minimaal van elkaar verschillende casussen worden geselecteerd. Dit zorgt ervoor dat vergelijking van de casussen mogelijk is. Daarnaast wordt bij deze onderzoeksstrategie materiaal door de onderzoeker zelf verzameld (Verschuren & Doorewaard, 2015, pp. 179-187).

Dit onderzoek komt overeen met de kenmerken van een casestudy, gezien de steekproef van de onderzoekseenheid slechts uit vijf casussen bestaat die op een selectieve wijze zijn geselecteerd. Deze casussen worden in de diepte bestudeerd. Naast bovenstaande redenen is ook het kleine aantal casussen een reden voor de keuze voor kwalitatief onderzoek. Het kleine aantal casussen zorgt er immers voor

dat een kwantitatieve analyse niet mogelijk is. Omdat de verschillende casussen in dit onderzoek met elkaar worden vergeleken is er sprake van een vergelijkende casestudy (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 183).

De bevindingen uit deze casestudy helpen met het vergelijken van de verschillende casussen over draagvlak binnen de gemeenten voor het verduurzamen van monumentale panden. Dit onderzoek zal helpen om meer en betere inzichten te verkrijgen over de mate van draagvlak. Daarnaast geeft het door middel van inzicht in de motieven, overwegingen en valkuilen een gedetailleerd beeld van de factoren die invloed kunnen hebben bij draagvlak bij het verduurzamen van monumentale panden.

3.2 Dataverzameling en analyse

Vijf gemeenten in de provincie Noord-Brabant zijn geselecteerd als steekproef van de onderzoekseenheid. De data die wordt gebruikt in het onderzoek wordt hoofdzakelijk verzameld door middel van interviews. De keuze om de focus van het onderzoek te leggen op interviews is met name gemaakt omdat de Waardenmakers het zeer belangrijk vindt om met de verschillende belanghebbenden in gesprek te gaan. Daarnaast zorgen interviews ervoor dat meer gedetailleerde informatie kan worden verzameld, waardoor verklaringen voor bepaald gedrag beter kunnen worden gevonden. Dit wordt gedaan door met interviews beter inzicht te vergaren in hoe respondenten over bepaalde zaken denken, welke emoties dit bij hen oproept en hoe volgens hen met het fenomeen omgegaan moet worden (Van Thiel, 2015, pp. 114-121).

Er worden in dit onderzoek algemene interviews omtrent het verduurzamen van monumentale panden afgenomen met verschillende personen, waaronder een provincied medewerker en de directeur van een verduurzamingsbedrijf. Deze interviews geven inzicht in de mogelijke factoren die volgens de doelgroep 'institutioneel' van invloed zijn op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Deze doelgroep bestaat, zoals besproken in paragraaf 2.3, uit gespecialiseerde organisaties omtrent het verduurzamen van monumentale panden. Daarnaast worden er interviews afgenomen met gemeenteambtenaren en politici die binnen de verschillende casussen verantwoordelijk of betrokken zijn bij het beleid omtrent verduurzaming van monumenten binnen de gemeenten. Deze interviews zullen inzicht geven in mogelijke factoren die volgens de doelgroep ambtenaren en politici, zoals besproken in paragraaf 2.3, van invloed zijn op verduurzaming van monumentale panden.

De algemene interviews met instituties zijn ongestructureerde interviews. Hierbij wordt alleen een beginvraag gesteld om het onderwerp te introduceren en het gesprek te starten. Vervolg vragen ontstaan door in te gaan op de antwoorden van de respondent. Hierdoor ziet ieder interview er anders uit en kan iedere expert vanuit zijn expertise informatie verschaffen wat leidt tot een brede algemene kennis omtrent het verduurzamen van monumentale panden (Van Thiel, 2015, pp. 114-121). Daarnaast zorgt

dit ervoor dat de vragen aangepast kunnen worden naar iedere unieke institutie. Hiervoor is gekozen omdat de experts gespecialiseerd zijn in verschillende aspecten van het verduurzamen van monumentale panden.

De interviews in de casussen zijn semigestructureerde interviews, zodat voor de onderzoeker de mogelijkheid bestaat om dieper op bepaalde vragen in te gaan. Om richting te geven aan het interview wordt er gebruik gemaakt van een interview guide (Boeije, 2014, p. 80). De interview guide die als handleiding wordt gebruikt om het semigestructureerde interview mee af te nemen wordt gebaseerd op de operationalisatie van de variabelen uit het theoretisch kader (Van Thiel, 2015, p. 115). Deze interview guide is te vinden in bijlage vier. Er worden open vragen gesteld zodat de respondenten duidelijk een eigen mening kunnen benoemen. Hierom zal de onderzoeker de antwoorden ook zo min mogelijk sturen. Voor ieder interview binnen de verschillende casussen wordt dezelfde interview guide gebruikt zodat onderlinge vergelijking tussen de interviews mogelijk is. Hiervoor is gekozen omdat het bij iedere casus een wethouder en ambtenaar van verschillende gemeenten betreft. Het vergelijken van de antwoorden van de verschillende wethouders kan interessante inzichten opleveren.

Er wordt meteen na het interview verslag gelegd van het afgenomen interview door middel van een transcript. Dit zal gebeuren op een woordelijke manier, waarna de transcripten worden gecodeerd op de verschillende variabelen zoals deze zijn uitgewerkt in de operationalisatie (Van Thiel, 2015, p. 119). Deze codering vindt plaats door middel van het programma Atlas. TI. Dit programma maakt het mogelijk de verschillende codes toe te voegen aan de transcripten en deze codes samen te voegen of onderling te vergelijken. Het codeboek dat wordt gehanteerd bij het coderen van de transcripten is te vinden in bijlage twee.

Naast de interviews worden documenten met betrekking tot verduurzaming van monumentale panden die de geïnterviewden op kunnen leveren geanalyseerd. Deze documenten komen tijdens het interview naar voren en worden opgevraagd bij de geïnterviewden, omdat zij meer inzicht zullen geven over de specifieke casussen die worden onderzocht. Deze documenten geven, naast de interviews, meer inzicht over het onderwerp (Verschuren & Doorewaard, 2015, p. 159). De stukken kunnen bestaan uit beleidsdocumenten, rapporten, notulen en verslagen. Een lijst van de gebruikte documenten zijn te vinden in bijlage drie. Deze documenten worden op een vergelijkbare manier als de interviews gecodeerd met hetzelfde codeboek en met behulp van het coderingsprogramma Atlas. TI.

3.3 Selectie van respondenten

De casussen en respondenten worden strategisch gekozen met behulp van het netwerk van de Waardenmakers. Een aselechte steekproeftrekking is niet mogelijk, omdat het aantal respondenten daarvoor te klein is en de generaliseerbaarheid van het onderzoek dan afneemt (Verschuren &

Doorewaard, 2007). Daarom is er gekozen voor een selecte quotumsteekproef. Respondenten worden hierbij geselecteerd door de onderzoeker met als motivatie het aantal benodigde eenheden en hun kenmerken. Er wordt vanuit de probleemstelling geredeneerd welke respondenten nodig zijn in het onderzoek in plaats van deze selectie van toeval af te laten hangen (Van Thiel, 2015, p. 57-59). Deze keuze zorgt ervoor dat de geselecteerde respondenten aan alle kenmerken voldoen die nodig zijn om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Om algemene informatie omtrent het verduurzamen van monumentale panden te vergaren zijn personen geselecteerd die hier algemene uitleg over kunnen geven. Dit zorgt ervoor dat de kennis over het onderwerp wordt vergroot, waardoor de overige interviews in de casestudy worden verbeterd. Tevens kunnen deze respondenten vanuit hun institutie inzicht geven in mogelijke factoren die van invloed zijn op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. In samenspraak met de Waardenmakers zijn deze personen geselecteerd voor hun expertise over het onderwerp en huidige functie.

Respondent	Expertise	Functie
██████████	Renovatie en verduurzaming van monumentale panden	██████████
██████████	Duurzaamheid	██████████
██████████	Restauratie	██████████
██████████	Erfgoed	██████████
██████████	Transformatie monumentale panden	██████████

Tabel 2. Selectie respondenten instituties

De casussen worden geselecteerd op basis van enkele criteria. Omdat het pas tijdens het onderzoek duidelijk wordt welke mate van draagvlak er binnen de gemeenten bestaat, kan er niet worden geselecteerd op basis van maximaal van elkaar verschillende mate van draagvlak. Er wordt getracht onderling verschillende casussen met elkaar te vergelijken, daarom worden casussen gekozen die op andere variabelen van elkaar verschillen. Dit zijn locatie, inwonersaantal en aantal Rijksmonumenten.

Met locatie wordt gezocht naar gemeenten die in verschillende delen van de provincie Noord-Brabant zijn gevestigd. Hiervoor moet een van de gemeenten in Midden-Brabant, een van de gemeenten in Noordoost-Brabant, een van de gemeenten in West-Brabant en een van de gemeenten in Zuidoost-Brabant liggen. Het inwonersaantal van de gemeenten moet bij ten minste één gemeente boven de 50.000 bewoners liggen. Ook moet het inwonersaantal bij ten minste een van de andere gemeenten onder de 20.000 bewoners liggen. Ten slotte moet het aantal Rijksmonumenten bij ten minste een van de gemeenten boven de 500 liggen en bij ten minste één andere gemeente onder de 100. De selectiecriteria

zorgen ervoor dat de diversiteit van gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant mee wordt genomen in het onderzoek.

Een lijst van deze criteria voor alle gemeenten in Noord-Brabant is te vinden in bijlage één. Zoals besproken in hoofdstuk één bestaat er geen lijst met alle monumentale panden binnen de provincie Noord-Brabant. Daarom is gekozen de lijst met Rijksmonumenten te gebruiken als indicatie van het totaal aantal monumentale panden in de verschillende gemeenten. Van de gemeenten die aan al deze criteria voldoen is een selectie gemaakt op basis van praktische overwegingen zoals bereikbaarheid, contacten en het bestaan van voldoende kennis omtrent monumenten binnen de gemeenten. Hiermee wordt bedoeld dat er binnen de gemeente sprake moet zijn van een wethouder of specialist op het gebied van verduurzaming, monumentenzorg of cultuur.

Gemeente	Locatie	Inwonersaantal	Rijksmonumenten
Heusden	Noordoost-Brabant	44.699	184
Oisterwijk	Midden-Brabant	26.241	60
Bergen op Zoom	West-Brabant	66.811	323
Oirschot	Zuidoost-Brabant	18.723	192
Breda	West-Brabant	183.873	548

Tabel 3. Selectie casus gemeenten. Afgeleid van CBS Statline (2020), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (z.d.), Provincie Noord-Brabant (z.d.).

Binnen de gemeenten die als casus zijn geselecteerd worden respondenten geselecteerd waarmee de interviews worden afgenomen. Naast de selectiecriteria voor de casussen zijn er ook enkele criteria waar de respondenten aan moeten voldoen. De respondenten moeten een functie bekleden waarbij ze te maken krijgen met monumentale panden binnen de gemeente. Dit kan zijn op monumentale panden specifiek of op alle monumenten binnen de gemeente. Daarnaast moet van iedere gemeente ten minste één respondent wethouder zijn binnen de betreffende gemeente. Dit omdat een wethouder het politieke aspect belicht en voor de gemeente opkomt voor de belangen die van toepassing zijn op de onderdelen van zijn portefeuille. Ook praten wethouders met burgers, bedrijven en andere organisaties die met het portefeuille onderdeel te maken hebben waardoor zij naar verwachting op de hoogte zijn van de heersende opinie omtrent het onderwerp. Ten slotte moeten de respondenten gespecialiseerd zijn in monumenten, erfgoed, duurzaamheid of cultuur. Dit omdat medewerkers binnen deze onderwerpen dichtbij het verduurzamen van monumentale panden staan.

Er is gekozen om bij alle gemeenten te proberen minstens twee respondenten te interviewen. Deze keuze is gemaakt zodat de visie van verschillende medewerkers van de gemeenten op de factoren die draagvlak beïnvloeden wordt weergegeven. Daarnaast zorgt de keuze om minstens twee respondenten te

interviewen ervoor dat de data uit het onderzoek meer representatief is, omdat meerdere meningen worden meegenomen. Wanneer er sprake is van een klein aantal Rijksmonumenten binnen een gemeente bestaat de kans dat er niet genoeg respondenten beschikbaar zijn wegens grootte van de afdeling erfgoed. Dit is het geval bij de gemeente Oisterwijk.

Gemeente	Respondent	Functie	Specialisme
Heusden	██████████	██████████	██████████
	██████████	██████████	██████████
Oisterwijk	██████████	██████████	██████████
Bergen op Zoom	██████████	██████████	██████████
	██████████	██████████	██████████
Oirschot	██████████	██████████	██████████
	██████████	██████████	██████████
Breda	██████████	██████████	██████████
	██████████	██████████	██████████

Tabel 4. Selectie respondenten

3.4 Operationalisatie

In deze paragraaf worden de variabelen, zoals besproken in het theoretisch kader, geoperationaliseerd. Dit zorgt ervoor dat de abstracte variabelen omgezet kunnen worden naar interviewvragen welke worden vastgelegd in de interview guide.

Draagvlak is de afhankelijke variabele in het conceptueel model van dit onderzoek. Deze variabele wordt onderstaand geoperationaliseerd.

Operationalisatie draagvlak		
	Dimensies	Indicatoren
Draagvlak		Mate waarin er volgens de respondent steun voor het verduurzamen van monumentale panden bestaat onder de betrokken partijen.

Tabel 5. Operationalisatie draagvlak

Zoals besproken in het theoretisch kader wordt verwacht dat de mate van draagvlak afhankelijk is van verschillende variabelen die het kunnen beïnvloeden. Van de variabelen kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid en betrokkenheid wordt verwacht dat ze een positief effect op de mate van

draagvlak hebben en dat ze deze dus naar verwachting zullen verhogen als ze aanwezig zijn. Van de variabele beleidsvervreemding wordt verwacht dat deze een negatief effect heeft op de mate van draagvlak en dat een hogere mate van beleidsvervreemding dus zal leiden tot een daling van draagvlak. Onderstaand worden deze verschillende variabelen geoperationaliseerd.

Operationalisatie factoren die van invloed zijn op mate van draagvlak		
	Dimensies	Indicatoren
Kennis		Mate waarin betrokken partijen volgens de respondent bekend zijn met het onderwerp verduurzamen van monumentale panden.
Gepercipieerde effectiviteit	Zin voor de samenleving (Tummers, 2014, p. 5).	Mate waarin betrokken partijen de toegevoegde waarde voor de samenleving van het verduurzamen van monumentale panden volgen de respondent zien.
Openheid		Mate waarin volgens de respondent alle partijen die willen worden meegenomen bij het verduurzamen van monumentale panden hiertoe de kans krijgen.
Beleidsvervreemding	Macht (Tummers, 2014, p. 5).	Mate waarin volgens de respondent de betrokken partijen invloed hebben op de beleidsinhoud omtrent het verduurzamen van monumentale panden (Tummers, 2014, p. 5).
Betrokkenheid	Persoonlijk belang dat men ergens aan hecht (Ruelle & Bartels, 1998, p. 404).	Mate waarin betrokken partijen volgens de respondent waarde hechten aan het verduurzamen van monumentale panden (Ruelle & Bartels, 1998, p. 404).

Tabel 6. Operationalisatie variabelen die van invloed zijn op mate van draagvlak.

Op basis van de operationalisatie zijn de interviewvragen opgesteld die te vinden zijn in de interview guide in bijlage vier.

3.5 Validiteit en Betrouwbaarheid

Interne validiteit beschrijft of de juiste conclusies uit de gekozen onderzoeksmethoden kunnen worden getrokken. Dit houdt in dat de resultaten die in het onderzoek worden gemeten ook daadwerkelijk voortkomen uit de beschreven onderzoeksopzet (Van Thiel, 2015, pp. 60-65). Om dit te verhogen moeten systematische fouten voorkomen worden. Wanneer een interviewvraag anders geïnterpreteerd kan worden door de verschillende respondenten houdt dit in dat de interne validiteit naar beneden gaat.

Om de interne validiteit in dit onderzoek te waarborgen is ervoor gekozen gebruik te maken van een vaste interview guide voor de interviews met de respondenten uit de casussen. In de interview guide

staan vooropgestelde vragen beschreven, dit zorgt ervoor dat aan iedere respondent binnen de casussen dezelfde vragen worden gesteld. Door de afhankelijke variabelen grondig te operationaliseren, wordt de kans dat deze variabelen verschillend worden geïnterpreteerd door de respondenten verkleind en hierdoor wordt de interne validiteit verhoogd. Het gebruik van triangulatie zorgt ervoor dat de interne validiteit van het gehele onderzoek wordt verhoogd. Door verschillende methoden en bronnen te gebruiken wordt immers zekerder dat het juiste wordt gemeten (Van Thiel, 2015). Bij de methoden triangulatie zijn dit literatuuronderzoek, documentanalyse en interviews. Bij de bronnen triangulatie zijn dit onder andere experts in verduurzaming van monumenten, gemeenteambtenaren, adviseurs op het gebied van monumentale panden en provincied medewerkers.

Met de externe validiteit wordt gemeten in hoeverre de conclusies uit het onderzoek kunnen worden gegeneraliseerd naar de gehele populatie. De steekproef moet dus een goede afspiegeling vormen van de gehele populatie. Een goede selectie van casussen is daarom belangrijk bij het verhogen van de mate van externe validiteit (Van Thiel, 2015, pp. 60-65).

In dit onderzoek zijn gemeenten geselecteerd die op belangrijke kenmerken (inwoneraantal, aantal Rijksmonumenten, locatie) van elkaar afwijken om zo een goed beeld van de gehele populatie (gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant) te kunnen geven waarin de verschillende gemeenten ook onderling op deze kenmerken van elkaar verschillen. Dit is gedaan om de diversiteit in gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant te representeren in de steekproef. Het gaat er namelijk bij de externe validiteit van kwalitatief onderzoek met name om dat alle relevante criteria worden meegenomen in de steekproef zodat de onderzoekspopulatie goed vertegenwoordigd wordt. Door de verschillende criteria die bij de casusselectie zijn gehanteerd wordt aan deze eis voldaan (Van Zwieten & Willems, 2004). Door onzekerheid omtrent de beschikbaarheid van respondenten is besloten een vijfde casus toe te voegen terwijl er oorspronkelijk was besloten slechts vier casussen te onderzoeken. Deze vijfde casus draagt tevens bij aan de externe validiteit, omdat de diversiteit van de vele gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant hiermee extra wordt meegenomen. Dit doet de generaliseerbaarheid van het onderzoek naar de gehele onderzoekspopulatie toenemen.

Betrouwbaarheid van het onderzoek houdt verband met de kans waarop de resultaten op toeval berusten. Wanneer het onderzoek onder dezelfde condities nog een keer wordt uitgevoerd moeten dezelfde resultaten uit het onderzoek komen. De betrouwbaarheid van het onderzoek is dan hoog wanneer de resultaten hetzelfde zijn en er dus geen sprake is van toeval, er moet daarom sprake zijn van nauwkeurigheid en consistentie binnen het onderzoek (Van Thiel, 2015, pp. 60-65).

De betrouwbaarheid wordt in dit onderzoek vergroot doordat er in de casestudy zowel gebruik wordt gemaakt van interviews als ook van documentanalyse. Er is dus sprake van methode-triangulatie.

Daarnaast is er ook sprake van bronnen triangulatie doordat er binnen één gemeente met verschillende actoren gesproken zal worden (Verschuren & Doorewaard, 2007). Ook zorgt het gebruik van een vaste interview guide bij de interviews ervoor dat het onderzoek te repliceren is en hiermee betrouwbaarder is. Daarnaast zorgt het transcriberen van de interviews ervoor dat woordelijk wordt overgenomen wat door de respondenten wordt gezegd en de interviews via Atlas TI gecodeerd kunnen worden. Door codering van de transcripten is duidelijk te volgen hoe de interviews worden geanalyseerd, waardoor het repliceren van het onderzoek mogelijk is. Dit onderzoeksmateriaal is voor derden toegankelijk zodat inzichtelijk is op welke wijze de data verkregen is (Van Lanen & Willems, 2004, p. 632).

3.6 Conclusie

Het onderzoek dat wordt uitgevoerd, is deductief onderzoek op basis van een kwalitatieve onderzoeksbenadering. De onderzoeksstrategie waarvoor is gekozen, is een vergelijkende casestudy met een steekproef van de onderzoekseenheid van vijf casussen. Deze casussen bestaan uit vijf gemeenten in de provincie Noord-Brabant. De data voor het onderzoek wordt hoofdzakelijk verzameld door middel van interviews. Deze interviews bestaan uit zowel algemene, ongestructureerde interviews als ook uit semigestructureerde interviews binnen de casussen. Verslaglegging van de interviews wordt gedaan door middel van een transcript. Daarnaast worden documenten geanalyseerd die de respondenten aanleveren naar aanleiding van het interview.

Casussen en respondenten worden door middel van een strategische quotumsteekproef gekozen met behulp van het netwerk van de Waardenmakers. Voor de algemene interviews zijn respondenten geselecteerd die uitleg kunnen geven over het verduurzamen van monumentale panden. Dit zorgt ervoor dat de casus specifieke interviews van hogere kwaliteit zullen zijn. Respondenten binnen deze casussen zijn geselecteerd op basis van functie, inclusief het al dan niet bekleden van de functie wethouder en specialisatie.

Voor de variabelen kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid en betrokkenheid wordt verwacht dat ze een positief effect op de mate van draagvlak hebben. Van de variabele beleidsvervreemding wordt verwacht dat deze een negatief effect heeft op de mate van draagvlak.

De interne validiteit van dit onderzoek wordt verhoogd door gebruik te maken van een interview guide, bronnen triangulatie, methoden triangulatie en door grondig te operationaliseren. De externe validiteit wordt verhoogd door de diversiteit van gemeenten in de provincie te waarborgen door middel van de selectiecriteria. Ten slotte wordt de betrouwbaarheid gewaarborgd door bronnen triangulatie, het gebruik van een interview guide, het transcriberen van interviews en het toegankelijk maken van het onderzoeksmateriaal.

4. Analyse

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek geanalyseerd. Ten eerste zullen de geselecteerde casussen kort worden beschreven in paragraaf 4.1. Daarnaast wordt in deze paragraaf op basis van de interviews deelvraag 2 beantwoord: ‘‘In hoeverre is er sprake van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant?’’ Vervolgens worden in paragraaf 4.2 de resultaten uit de interviews over de invloed van de onafhankelijke variabelen beschreven. Daarmee wordt in die paragraaf deelvraag 3 beantwoord: ‘‘Welke factoren die van invloed zijn op de mate van draagvlak volgens de literatuur zijn zichtbaar bij betrokken partijen in gemeenten in de provincie Noord-Brabant bij het verduurzamen van monumentale panden?’’ In paragraaf 4.3 volgt ten slotte de conclusie van de analyse.

4.1 Casus beschrijvingen

Om meer inzicht te krijgen in de verschillende gemeenten die als casus zijn geselecteerd worden ze in deze paragraaf kort beschreven. De beschrijving bestaat deels uit een beantwoording van deelvraag 2: ‘‘In hoeverre is er sprake van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant?’’

4.1.1 Gemeente Heusden

De gemeente Heusden bevindt zich in het Noordoosten van de provincie Noord-Brabant. De gemeente heeft 184 Rijksmonumenten en 44.135 inwoners (CBS Statline, 2020; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.; Provincie Noord-Brabant, z.d.).

Binnen de gemeente Heusden merkt één van de respondenten op dat steun voor het verduurzamen van monumentale panden binnen de gehele gemeente bestaat. ‘‘*Er is niemand tegen verduurzamen*’’ (Respondent X). Volgens één van de respondenten is er ook binnen de gemeente steun en is er een groep ambtenaren bezig de gemeente in aanmerking te laten komen voor de Erfgoeddeal. ‘‘*En daar komt een half miljoen bij vrij, dat is best een hoop geld*’’ (Respondent X). Met dit geld wil de gemeente op het gebied van erfgoed investeren in de ontwikkeling van panden. Beide respondenten uit de gemeente Heusden merken op dat verduurzaming in het algemeen steeds meer aandacht krijgt en dichterbij komt. Door in gesprek te gaan én te blijven met de verschillende partijen wordt steun gecreëerd volgens één van de respondenten. Toch is steun onder inwoners van de gemeente lastig, omdat veel monumentale panden in handen zijn van particulieren of woningcoöperaties. De verantwoordelijkheid voor het verduurzamen ligt dan niet bij de gemeente volgens beide respondenten. Toch ziet één van de respondenten hier een belangrijke rol voor de gemeente in. ‘‘*Maar daarnaast heb je natuurlijk als overheid wel een extra verantwoordelijkheid om mensen daarin te ondersteunen, te helpen*’’ (Respondent X).

4.1.2 Gemeente Oisterwijk

Gemeente Oisterwijk heeft 26.140 inwoners en 60 Rijksmonumenten. De gemeente bevindt zich in Midden Noord-Brabant (CBS Statline, 2020; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.; Provincie Noord-Brabant, z.d.).

Steun voor het verduurzamen van monumentale panden is binnen de gemeente Oisterwijk aanwezig volgens de respondenten uit deze gemeente. Het beleid omtrent het verduurzamen van monumentale panden wordt gesteund. Wel detecteert de respondent daarbinnen problemen. *“[Steun voor het beleid] zonder meer voor de volle 100%, al zitten er natuurlijk spanningsvelden in”* (Respondent X). Dit spanningsveld bestaat uit twee kampen waarvan er één zo ver mogelijk wil verduurzamen terwijl de ander de monumenten het liefst zo min mogelijk wil aanpassen. Om de steun onder alle partijen te behouden is daarom samenwerking nodig volgens de respondent. *“En ik heb ze [monumentencommissie] wel nodig, want ik ben niet bouwkundig onderlegd”* (Respondent X). Onder eigenaren van monumentale panden binnen de gemeente bestaat daarnaast volgens de respondent ook steun. De respondent uit de gemeente Oisterwijk merkt hier echter wel een bepaald spel op waarin men een investering van de gemeente terugverwacht. *“Waarbij ze dan meestal vragen van wij doen dat voor jou, maar we willen een klein beetje meer achter hebben”* (Respondent X).

4.1.3 Gemeente Bergen op Zoom

De gemeente Bergen op Zoom is qua inwoneraantal een middelgrote gemeente met 66.811 inwoners. Er bevinden zich 323 Rijksmonumenten in de gemeente die in West Noord-Brabant gevestigd is (CBS Statline, 2020; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.; Provincie Noord-Brabant, z.d.).

Binnen de gemeente Bergen op Zoom is steun voor het verduurzamen van monumentale panden aanwezig. Volgens één van de respondenten uit de gemeente Bergen op Zoom werkt de gemeente op een integrale manier aan duurzaamheid. *“Dus ik zorg voor de integraliteit binnen het geheel; of het nou [duurzaamheid] van panden is of het is circulair hergebruik van nieuwe wagenparken [...] ja daar ben ik dan bij betrokken”* (Respondent X). Een andere respondent geeft aan dat steun voor verduurzaming van monumentale panden te zien is door een besluit om alle projecten te moeten toetsen op duurzaamheid. *“Tegenwoordig is het ook verplicht om ook duurzaamheid daarin [criteria] op te nemen [...] daaruit blijkt al vrij duidelijk dat er ook wel vanuit politiek gezien er echt wel veel aandacht aan wordt besteed”* (Respondent X). Daarnaast worden er volgens beide respondenten ook bijeenkomsten voor inwoners georganiseerd zodat mogelijkheden bij het verduurzamen van monumentale panden kunnen worden verduidelijkt. *“Daar hebben we ook verschillende sessies over met pandeneigenaren, die hebben we ook al gehad en die blijven we ook wel doen”* (Respondent X). Verder geeft één van de respondenten aan dat vanuit de inwoners ook verschillende subsidieaanvragen komen, waaruit blijkt dat er onder burgers tevens steun bestaat voor het verduurzamen van de panden.

4.1.4 Gemeente Oirschot

Gemeente Oirschot bevindt zich in Zuidoost Noord-Brabant. Met 192 Rijksmonumenten op 18.623 inwoners heeft deze gemeente de grootste monumentendichtheid van de casussen (CBS Statline, 2020; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.; Provincie Noord-Brabant, z.d.).

Steun voor het verduurzamen van monumentale panden binnen de gemeente Oirschot is aanwezig volgens beide respondenten uit deze gemeente. Zeker op ambtelijk niveau ziet één van de respondenten de aanwezigheid van steun. *‘Ik denk dat als het aan onze medewerkers ligt dat de verduurzaming niet ver genoeg kan gaan’* (Respondent X). Er is daarnaast, volgens één van de respondenten, extra ambtelijke capaciteit verworven om aan de ontwikkeling van erfgoed te kunnen werken. Eén van de respondenten merkt echter ook een kanttekening bij de steun voor de verduurzaming van monumentale panden op. *‘Als je gaat verduurzamen en het gaat ten koste van de uitstraling dan moet je je afvragen of je dan goed bezig bent’* (Respondent X). Hoewel er dus sprake is van steun binnen de gemeente, is er volgens één van de respondenten nog wel ruimte voor verbetering. *‘En daarmee bedoel ik dan dat er naar mijn idee inderdaad aanvullende beleidsregels nodig zijn om om te kunnen gaan [...] met die monumenten versus de duurzaamheid’* (Respondent X). Om steun voor het verduurzamen van monumentale panden te behouden binnen de gemeente is er daarom volgens beide respondenten uit de gemeente Oirschot een noodzaak voor duidelijke regels die de monumentale panden beschermen tegen té ingrijpende of schadelijke vormen van verduurzaming. Wat betreft steun onder inwoners merkt één van de respondenten op dat dat een lastig aspect is. *‘Want wat wij merken is dat mensen [...] hebben moeite met verandering, dus alles wat anders is dan vandaag dat roept weerstand op’* (Respondent X). Om de steun onder inwoners te creëren of wellicht te vergroten is daarom een motivatie van inwoners nodig volgens deze respondent.

4.1.5 Gemeente Breda

De gemeente Breda is een gemeente in West Noord-Brabant met 548 Rijksmonumenten. De gemeente heeft 183.873 inwoners en is daarmee de derde grootste gemeente van de provincie (CBS Statline, 2020; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, z.d.; Provincie Noord-Brabant, z.d.).

Voor het algehele erfgoedbeleid laat de gemeente Breda zich leiden door Europees, rijks- en provinciaal beleid op onder andere het gebied van duurzame ontwikkeling (Gemeente Breda, 2008). Dit beleid is volgens één van de respondenten uit deze gemeente tevens geschreven op basis van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Het beleid dat de gemeente voert ten aanzien van het verduurzamen van monumentale panden is erg breed geschreven volgens één van de respondenten. *‘Duurzaamheid wat mij betreft wel in een hele brede context, dus niet alleen energiezuinigheid maar wel het brede verhaal daarvan zoeken’* (Respondent X). Daarnaast wordt er volgens één van de

respondenten naast het erfgoedbeleid aan een duurzaamheidsvisie gewerkt die ook het aspect verduurzamen van specifiek monumentale panden binnen de gemeente zal behandelen. Wat betreft de gemeente ligt er volgens één van de respondenten nog een politieke opdracht om als ambtelijke organisatie hard te sturen op het aanpassen van monumentale panden met behoud van maximale monumentale waarde. Het verduurzamen van monumentale panden die in handen zijn van de gemeente zelf staat volgens één van de respondenten buiten kijf en zit ingebed in de businesscase verduurzamen. Bij de steun voor verduurzaming van panden die in handen zijn van derden wordt volgens één van de respondenten voornamelijk gestuurd op een grote verduurzamingsslag. *‘We zijn er geen fan van om dan maar kleine stapjes te zetten, pak dan een pand nu goed vast’* (Respondent X). De gemeente ziet hierin volgens beide respondenten uit de gemeente Breda voornamelijk een ondersteunende en stimulerende rol voor zichzelf. Wat betreft steun binnen inwoners van de gemeente en instituties geeft één van de respondenten aan dat die er altijd wel is. Om het verduurzamen van monumentale panden te bewerkstelligen ziet één van de respondenten dan ook een duidelijke rol voor de gemeente zelf door middel van: *‘maatwerkoplossingen zoeken, uitdagen bijzondere dingen te doen, meedenken en liever de mensen helpen om ergens te komen dan zeg maar alleen maar als toetsende instantie te gaan zitten’* (Respondent X).

4.2 Onafhankelijke variabelen

In dit onderzoek is met behulp van interviews en een documentanalyse een vijftal casussen onderzocht, deze zijn beschreven in paragraaf 4.1. Daarnaast is een vijftal organisaties door middel van interviews onderzocht om de visie van deze gespecialiseerde organisaties op steun voor verduurzaming van monumentale panden te illustreren. Onderstaand worden de resultaten uit de interview- en documentanalyse gepresenteerd. Hiermee wordt antwoord gegeven op deelvraag 3: *‘Welke factoren die van invloed zijn op de mate van draagvlak volgens de literatuur zijn zichtbaar bij betrokken partijen in gemeenten in de provincie Noord-Brabant bij het verduurzamen van monumentale panden?’* Daarnaast worden ook factoren besproken die niet in het theoretisch kader zijn behandeld, maar volgens de respondenten wel van belang zijn.

4.2.1 Inleiding

In hoofdstuk twee is een vijftal factoren uit bestaande literatuur besproken die invloed op steun voor beleidsonderwerpen zouden kunnen hebben. Daarmee is deelvraag 1 beantwoord. De factoren zijn; kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid, beleidsvervreemding en betrokkenheid. Uit paragraaf 2.4 bleek tevens dat in het onderzoek werd verwacht dat al deze factoren, met als uitzondering beleidsvervreemding, een positief effect hebben op steun voor het verduurzamen van monumentale panden. De invloeden die uit de interviews en documentanalyse zijn begrepen worden in de volgende paragrafen besproken. Ook is gebleken dat er naast de factoren uit bestaande literatuur nog meer factoren

zijn die van belang zijn bij het creëren van steun voor verduurzaming van monumentale panden. Deze overige factoren worden in paragraaf 4.2.7 uitgebreid besproken.

4.2.2 Kennis

In het theoretisch kader is de verwachting geschetst dat de mate van kennis over het onderwerp verduurzaming van monumentale panden een positieve invloed zou hebben op steun voor dit onderwerp. Deze invloed bleek ook uit de interviews zichtbaar binnen de verschillende gemeenten. *‘Ik denk dat over alle onderwerpen eigenlijk draagvlak creëren door middel van informatie altijd lukt’* (Respondent X). Wat hierbij opvalt is dat deze factor niet onderscheidend is voor het verduurzamen van monumentale panden. Dit volgt uit het feit dat respondenten uit twee gemeenten aangeven dat steun creëren met behulp van informatie en kennis bij alle beleidsvelden een positieve invloed zal hebben op de steun voor dat beleidsveld.

Respondenten uit drie van de geselecteerde gemeenten en drie van de organisaties gaven aan dat de kennis binnen de verschillende doelgroepen vaak ontbreekt bij het verduurzamen van monumentale panden. Dit probleem wordt voornamelijk geconstateerd bij de particuliere eigenaren van monumentale panden. *‘Mensen weten eigenlijk niet zo goed wat ze zouden moeten doen en het klinkt allemaal alsof het heel veel geld kost’* (Respondent X). Daarbij komt dat één van de respondenten aangeeft dat partijen waarbij eigenaren van monumentale panden informatie in kunnen winnen niet altijd onafhankelijk zijn, waardoor mensen geneigd zijn vraagtekens bij het advies te zetten. *‘Dus mensen zijn heel erg op zoek naar een soort laten we zeggen onafhankelijk advies’* (Respondent X).

Volgens één van de respondenten kan daarnaast, bij kleine gemeenten, het probleem ontstaan dat de specialistische kennis niet aanwezig is binnen de gemeente. *‘Je ziet wel dat de realiteit is dat [...] er weinig gemeenten zijn die kennis in huis hebben van zowel verduurzamen als monumenten, [dit] zijn vaak alleen de grote monumentengemeenten’* (Respondent X). Deze kennis moet volgens twee respondenten namelijk bestaan uit zowel cultuurhistorische kennis op het gebied van erfgoed als ook kennis over bouwkundige verduurzaming. *‘[monumentenzorg] dat is dan echt vaak een historicus, dus die heeft hele andere kennis in huis dan waar je met verduurzaming mee bezig bent’* (Respondent X). De kennis ontbreekt daarom vaak omdat er simpelweg geen functie is die gespecialiseerd is in beide onderwerpen. Hierdoor zijn deze gemeenten afhankelijk van externe partijen.

Volgens één van de respondenten worden deze externe partijen geselecteerd op kennis van verduurzaming, niet op kennis van verduurzaming van monumentale panden. *‘Op dit moment hebben we in de gemeente Oirschot nog niet één persoon die alleen met energie en verduurzaming bezig is, dus we werken nu vooral met ingehuurd mensen’* (Respondent X). Doordat de specialistische kennis niet altijd aanwezig is binnen alle gemeenten kunnen eigenaren van monumentale panden hier niet terecht

voor ondersteuning. Daarnaast mogen gemeenten, als onafhankelijke overheid, volgens één van de respondenten eigenaren officieel niet doorsturen naar bedrijven waarvan ze weten dat deze wel over voldoende expertise beschikken. Landelijke organisaties, zoals het nationaal restauratiefonds, proberen het gat dat daar ontstaat op te vangen door informatie aan te bieden geeft één van de repondenten aan. *‘Alleen wij beschouwen dat [rol restauratiefonds] wel wat breder dan dat, dus dat we ook proceskennis of procesinformatie delen met eigenaren en betrokkenen om ook het restaureren te stimuleren’* (Respondent X).

Concluderend leidt kennis tot meer draagvlak, al geldt dit niet enkel voor verduurzaming van monumentale panden. Kennis omtrent verduurzaming van monumentale panden ontbreekt vaak nog bij gemeenten én binnen de maatschappij. Gemeenten moeten hiervoor specialisten inhuren waarbij het moeilijk is experts van zowel verduurzaming als van monumentale panden te vinden.

4.2.3 Gepercipieerde effectiviteit

Van gepercipieerde effectiviteit werd in dit onderzoek verwacht dat deze factor een positieve relatie met steun voor beleidsonderwerpen zou hebben en een toename daarom zou leiden tot steun voor het verduurzamen van monumentale panden. Gepercipieerde effectiviteit is hierbij geoperationaliseerd als de mate waarin betrokken partijen de toegevoegde waarde voor de samenleving van het verduurzamen van monumentale panden zien. Uit de interviews blijkt dat hier deels sprake van is, zo blijkt dat een zichtbare toegevoegde waarde voor de samenleving leidt tot steun. *‘Niet specifiek voor monumenten, maar wel in het totaalplaatje’* (Respondent X). Het gaat hierbij volgens twee van de respondenten niet om het verduurzamen van monumenten specifiek maar verduurzaming in de algemene zin, net zoals het geval is bij de factor kennis. *‘Dat je dus ook voor de maatschappij ervoor opkomt dat de CO2-uitstoot zo laag mogelijk gehouden wordt, en dat doe je dus door middel van verduurzaming’* (Respondent X). De toegevoegde waarde van het verminderen van de CO2-uitstoot voor de samenleving wordt hierbij dus gezien als iets wat de steun voor verduurzaming van monumentale panden doet ontstaan.

Daarnaast zorgt een bepaalde vorm van druk vanuit de maatschappij volgens twee van de respondenten voor actie vanuit de lokale overheid. Wanneer men in de maatschappij dus een bepaalde toegevoegde waarde ziet in het verduurzamen van monumentale panden en de vraag hiernaar toeneemt zal die vraag tevens leiden tot meer steun binnen de lokale ambtenarij. Dit is iets wat volgens één van de respondenten tegenwoordig steeds vaker merkbaar is doordat gemeenten steeds meer en beter in contact staan met de maatschappij. *‘Ik denk inderdaad wel dat het toch wel steeds meer naar voren komt, dat maatschappelijk belang’* (Respondent X).

Daarnaast zorgen voorbeelden van het succesvol verduurzamen van panden volgens drie respondenten ook tot steun om die verduurzamingsslag te maken. Deze voorbeelden laten een geslaagde toegevoegde

waarde voor de samenleving zien doordat het verduurzamen succesvol is gebleken en deze panden minder schadelijk zijn voor het milieu. *‘Dat zal bij monumentale panden zeker ook het geval zijn, en misschien nog wel meer want daar heb je al eerder het beeld [...] ik begin er al niet eens aan want dat is veel te ingewikkeld’* (Respondent X). Door voorbeelden van geslaagde projecten te laten zien wordt niet alleen de haalbaarheid van het verduurzamen van monumentale panden aangetoond, maar kunnen volgens één van de respondenten overwegingen over een bepaalde toegevoegde waarde voor de samenleving ook met andere eigenaren gedeeld worden. *‘Met elkaar delen wat voor projecten zijn er uitgevoerd, wat voor maatregelen zijn daar genomen, wat zijn de overwegingen geweest, waar lopen mensen tegenaan en hoe kun je dat oplossen’* (Respondent X).

Ten slotte wordt er door respondenten uit twee van de gemeenten een maatschappelijke waarde gezien om de leefbaarheid van de dorpen en steden te behouden. Deze maatschappelijke waarde lijkt voornamelijk van belang te zijn bij het creëren van steun voor het verduurzamen van monumentale panden in de samenleving. *‘Wij kunnen hier de leefbaarheid flink omhooghalen doordat wij ook kijken naar de duurzame toepassing van materialen of van duurzame concepten’* (Respondent X). Het niet meenemen van monumentale panden kan er volgens één van de respondenten toe leiden dat monumentale panden in de toekomst niet meer interessant zijn voor woningeigenaren door een gebrek aan comfort of energiebesparingsmaatregelen. Ook hierin kan de leefbaarheid van steden of dorpen in het geding zijn. Juist deze toegevoegde waarde voor de maatschappij kan volgens één van de respondenten echter ook leiden tot een uitzonderingspositie voor monumenten. Dit is het geval wanneer het verduurzamen van reguliere panden voor de maatschappij meer oplevert dan het verduurzamen van monumentale panden. Bijvoorbeeld in reductie van CO₂-uitstoot. *‘Laten we zeggen we hebben één miljoen en daar kunnen we zoveel panden helemaal mee verduurzamen [...] maar we kunnen er maar twee monumenten helemaal mee verduurzamen, ja wat is dan de opbrengst aan energiebesparing’* (Respondent X).

Concluderend leidt gepercipieerde effectiviteit tot draagvlak. Wanneer de toegevoegde waarde van het verduurzamen van monumentale panden duidelijk is ontstaat er meer steun voor. Hierbij beperkt dit effect zich ook niet enkel tot verduurzaming van monumentale panden specifiek, maar wordt dit ook bereikt met verduurzaming in het algemeen. Dit effect geldt zowel voor maatschappelijk draagvlak als voor ambtelijk draagvlak. Bij ambtelijk draagvlak ontstaat dit effect door druk vanuit de maatschappij wanneer de verduurzaming als zinvol voor de samenleving wordt gezien.

4.2.4 Openheid

Van de factor openheid werd tevens verwacht dat een toename zou leiden tot steun voor het verduurzamen van monumentale panden. Zoals besproken in hoofdstuk 3.4 bestaat deze factor uit de mate waarin alle partijen die willen worden betrokken bij het verduurzamen van monumentale panden

hiertoe de kans krijgen. Uit de interviews is gebleken dat deze factor overeenkomsten vertoont met de factor beleidsvervreemding. Dit volgt uit het feit dat respondenten bij beide factoren ingaan op burgerparticipatie bij de invloed op het maatschappelijk draagvlak.

De toegang voor betrokken partijen bij het vormen en uitvoeren van beleid is een belangrijke factor, zo is gebleken uit interviews met vier van de respondenten. *“We hebben heel willens en wetens gekozen [...] projecten veel meer aan de voorkant met partijen in de stad te bespreken, en je merkt dat dat enorm goed helpt in je draagvlak”* (Respondent X). De toegang bij het vormen van beleid omtrent verduurzaming van monumentale panden kan volgens één van de respondenten zelfs zo ver gaan dat initiatieven vanuit de samenleving zelf op worden gepikt door gemeenten en hieromtrent beleid wordt gevormd. Dit lijkt volgens deze respondent eerder tot steun onder de betrokken partijen dan wanneer de initiatieven van bovenaf op worden gelegd. *“Dus van waar het initiatief vandaan komt [...] is wel redelijk bepalend voor de mate van draagvlak”* (Respondent X).

Met openheid wordt volgens één van de respondenten gehoopt dat in de toekomst het duurzaamheidsaspect automatisch wordt meegenomen in restauratieplannen. Het bestaan van een landelijke routekaart waarin burgers mee worden genomen in plannen rondom verduurzaming is volgens één van de respondenten dan ook vooral een tijdelijke maatregel om steun voor verduurzaming te vergroten. *“Misschien is dat over twee jaar helemaal niet meer nodig zo’n routekaart want dan [...] is het vanzelfsprekend aan het worden dat je gewoon bij iedere kwestie [...] nadenkt over hoe je daar ook duurzaamheid in meeneemt”* (Respondent X).

Uit de resultaten blijkt dat openheid leidt tot ambtelijk en maatschappelijk draagvlak. Ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor beleid omtrent verduurzaming van monumentale panden worden per definitie meegenomen bij beslissingen omtrent dit beleidsonderwerp. Doordat zij zich inzetten voor het beleidsonderwerp is steun vrijwel altijd aanwezig. Door burgers mee te nemen bij het verduurzamen van monumentale panden ontstaat meer steun. De gemeenten hebben verschillende manieren waarop ze burgers betrekken bij het bereiken van de doelen uit het Klimaatakkoord.

4.2.5 Beleidsvervreemding

De factor beleidsvervreemding was de enige factor waarvan in dit onderzoek werd verwacht dat deze een negatieve invloed zou hebben op steun voor het verduurzamen van monumentale panden. Met beleidsvervreemding wordt in dit onderzoek het gebrek aan invloed van betrokken partijen op de beleidsinhoud omtrent het verduurzamen van monumentale panden bedoeld. Zoals besproken in paragraaf 4.2.4 is gebleken dat deze factor overeenkomsten vertoont met de factor openheid.

Vanuit de nationale overheid komt het advies aan gemeenten om betrokken actoren instrumenten aan te bieden om het beleid te ondersteunen. Bijvoorbeeld door middel van pilotprojecten of aanpassingen aan uitvoeringsrichtlijnen (Cultureel Erfgoed, z.d.). Voor ambtenaren is er volgens twee van de respondenten een relatief grote rol weggelegd wat betreft invloed op het beleid omtrent verduurzaming van monumentale panden. Zij schrijven mee aan het beleid en kunnen op deze manier een groot deel van het beleid bepalen. *“Redelijk oneerbiedig gezegd is het toch uiteindelijk 80% wat bij ons verzonnen wordt en 20% komt of wel uit de stad, ofwel uit specifieke bestuurlijke eisen”* (Respondent X). Over het algemeen staat steun voor dit beleid bij deze twee doelgroepen buiten kijf, omdat zij vanuit de gemeenten verantwoordelijk zijn voor het beleid.

Toch lijkt er ook een grote rol voor de samenleving weggelegd bij het vormen van beleid. Met de samenleving wordt hier maatschappelijk draagvlak bedoeld. In alle vijf gemeenten is er volgens respondenten ruimte voor betrokken partijen om invloed uit te oefenen op het beleid. Dit gebeurt in de vorm van bewonerscollectieven of initiatieven vanuit de samenleving. *“Daarin [beleidsvisie] hebben we een onderdeel meegenomen met verduurzaming daarvan, waarbij we de ruimte laten om de mensen die keuze te laten maken”* (Respondent X). Bij alle gemeenten wordt door respondenten aangegeven dat ruimte laten voor bewoners en instituties om een rol te spelen in het beleid omtrent verduurzamen van monumentale panden de steun onder deze doelgroepen zal doen ontstaan of toenemen. *“Als er initiatieven vanuit de samenleving zelf komen, dat er dan eerder draagvlak voor is dan wanneer de gemeente het van bovenaf oplegt”* (Respondent X).

Concluderend blijkt dat beleidsvervreemding een negatieve invloed heeft op zowel maatschappelijk als ambtelijk draagvlak. Ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor verduurzaming van monumentale panden worden meegenomen in beslissingen, daarom bestaat er per definitie steun onder deze doelgroep. Ook voor maatschappelijk draagvlak blijkt dat invloed van burgers op beleid omtrent het verduurzamen van monumentale panden leidt tot draagvlak voor dat beleidsonderwerp.

4.2.6 Betrokkenheid

Betrokkenheid is de laatste factor die volgens het theoretisch kader invloed heeft op draagvlak. Van deze factor werd verwacht dat een toename ervan zou leiden tot steun voor het verduurzamen van monumentale panden. Met de factor wordt bedoeld op de mate waarin betrokken partijen waarde hechten aan het verduurzamen van monumentale panden. Uit de interviews is gebleken dat de verwachte invloed ook voor steun voor verduurzaming van monumentale panden geldt.

Uit één van de interviews komt naar voren dat er altijd een basisintentie bij mensen aanwezig moet zijn. Er wordt hiermee bedoeld op de noodzaak van de aanwezigheid van een waardeoordeel over het verduurzamen van monumentale panden. Wanneer betrokken partijen de waarde van het verduurzamen

van monumentale panden inzien, zal er eerder sprake zijn van het ondernemen van actie onder deze betrokken partijen. *‘Ik denk als je [...] sowieso [...] niet van het isoleren bent of daar helemaal geen interesse in hebt dat je dan ook minder snel geneigd bent om die stappen te zetten’* (Respondent X). Gemeenten kunnen deze basisintentie volgens één van de respondenten vergroten door bewustwording te creëren. *‘Bewustwording, dus dat is eigenlijk online en digitaal denk ik’* (Respondent X). Respondenten uit vier gemeenten benoemen voorbeelden waaruit blijkt dat deze basisintentie binnen de samenleving gedetecteerd wordt. Deze voorbeelden bestaan uit het ontstaan van bewonersinitiatieven en coöperaties op het gebied van verduurzaming in de samenleving.

Uit de interviews blijkt dat verschillende betrokken partijen ook verschillende manieren van waarde kunnen hechten aan de verduurzamingsslag. Zo kan er volgens één van de respondenten een financiële waarde aan het verduurzamen van monumentale panden zitten. *‘Ik denk dat mensen heel erg gedreven worden door geld en dat uiteindelijk als je het gaat merken in je portemonnee dat het altijd interessant is’* (Respondent X). Daarnaast zijn er echter volgens één van de respondenten ook voorbeelden te vinden waarin de waarde die men hecht aan het verduurzamen van monumentale panden niet puur financieel gedreven is, maar waar vanuit maatschappelijk oogpunt wordt gehandeld. Bijvoorbeeld bij het herbestemmen van gebouwen in Esbeek. *‘Die hebben daar in het dorp een coöperatie opgericht, daarmee hadden ze het dorpshuis al een keer opgekocht en gemaakt tot nieuw stadscafé’* (Respondent X).

Daarnaast verandert de waarde die men hecht aan monumentale panden door de tijd heen volgens één van de respondenten. *‘Je moet in de tijdsgeest kijken van wat vindt de maatschappij breedgedragen de waarde aan een pand’* (Respondent X). Bij deze waarde moet volgens één van de respondenten wel opgemerkt worden dat op dit moment niet per se waarde wordt gesignaleerd voor het verduurzamen van monumentale panden specifiek maar voor het verduurzamen van panden in het algemeen. Uit drie interviews kan geconcludeerd worden dat waarde een belangrijk aspect is voor steun en het succesvol uitvoeren van beleid. *‘Als je iets wilt creëren, moet je waarde creëren’* (Respondent X).

Uit de interviews blijkt dat betrokkenheid leidt tot draagvlak voor verduurzaming van monumentale panden. Het hechten van waarde aan het verduurzamen van monumentale panden leidt daarom tot draagvlak. Ambtenaren die met verduurzaming bezig zijn zien deze waarde vrijwel altijd in. Binnen de maatschappij kan deze waarde op verschillende manieren ingevuld worden. Zo kan de verduurzaming vanuit een financiële waarde of ecologische waarde ontstaan.

4.2.7 Overige factoren

Uit de interviews is gebleken dat er, naast de factoren uit het theoretisch kader, meer factoren zijn die steun creëren voor het verduurzamen van monumentale panden. Met de overige factoren valt het op dat

de respondenten voornamelijk naar steun bij private eigenaren van monumentale panden kijken. Deze steun komt overeen met het maatschappelijk draagvlak zoals benoemd in paragraaf 2.3. De focus van respondenten op maatschappelijk draagvlak komt doordat veel monumentale panden in handen zijn van private eigenaren. *“Veel partijen die dit moeten doen dat zijn eigenaren, dat is eigenlijk de meest directe partij waar je mee te maken hebt [...], die moeten het uiteindelijk uitvoeren”* (Respondent X). Voor de overheid wordt hierin voornamelijk een ondersteunende rol gezien. Het is namelijk niet mogelijk voor de overheid om verduurzaming direct verplicht te stellen bij monumentale panden.

De meest genoemde factor die van invloed is op draagvlak voor verduurzaming van monumentale panden is financieel van aard, deze factor is 43 keer genoemd in de interviews en documenten. De factor behelst de kosten bij het verduurzamen van monumentale panden. In een inventarisatie van de overheid over het verduurzamen van monumenten bleken financiële instrumenten de tweede meest voorkomende categorie te zijn (Mooi Noord-Holland, 2020). Hieruit volgt dat overheden deze factor veel inzetten om het verduurzamen van monumentale panden te proberen te bewerkstelligen. De verwachting hierbij is dat overheden het veel inzetten omdat het mogelijk een rol speelt bij het creëren van draagvlak. Naast het instrumentarium dat de overheid inzet, bevestigt één van de respondenten dat deze factor een grote rol speelt bij het creëren van steun bij de samenleving. *“Mensen zijn over het algemeen bezig met hun portemonnee, en duurzaamheid is leuk maar niet als het geld kost”* (Respondent X). Ook in een lopend onderzoek naar draagvlak voor verduurzaming blijkt volgens één van de respondenten dat de factor ‘kosten’ een belangrijke afweging is in het nemen van beslissingen omtrent verduurzaming van monumentale panden (Respondent X).

Naast bovenstaande factor is ook de strenge regelgeving omtrent het verduurzamen van monumentale panden een factor die uit de analyse naar voren komt. Deze factor wordt 15 keer benoemd in de interviews en documenten. De gemeente Oirschot heeft al maatregelen getroffen om kortere procedures en minder regelgeving omtrent het verduurzamen van monumentale panden uit te voeren (Gemeente Oirschot, 2018). Hierbij wordt door één van de respondenten opgemerkt dat gemeenten zich op dit moment vaak terughoudend opstellen ten opzichte van verduurzaming van monumentale panden. *“Dus ze [gemeenten] moeten ook wat ruimdenkender worden, maar dat moet wel landelijk worden aangestuurd, [...] want die vinden het ook vaak spannend”* (Respondent X). Hoewel het verduurzamen van monumentale panden vaak maatwerk vereist door de uniekheid van ieder pand, kunnen volgens een van de respondenten bepaalde maatregelen wel gegeneraliseerd worden, waardoor gemeenten procedures en regelgeving kunnen versimpelen.

Ten slotte wordt in de interviews en documenten 11 keer opgemerkt dat mensen een bepaalde verwachting hebben bij het verduurzamen van monumentale panden. Dit betreft verwachtingen omtrent de ingewikkelde procedure of hoge kosten om monumentale panden te verduurzamen. Opvallend hierbij

is dat deze verwachting ook blijkt bij één respondent die als werknemer binnen een gemeente werkt. *‘‘Het lastige bij monumentale panden is natuurlijk dat het extra ingewikkeld is en vaak extra duur’’* (Respondent X). Deze verwachtingen lijken haaks te staan op mogelijkheden die gespecialiseerde organisaties zien om monumentale panden te verduurzamen met kleine oplossingen. Zo zien twee van de respondenten oplossingen die monumenten op een makkelijke en minder dure manier kunnen verduurzamen. *‘‘Dus het verduurzamen, hoe je het ook doet, met slim inrichten kan je natuurlijk qua energetische kosten het een en ander besparen’’* (Respondent X). Er lijkt dus een gat te zitten tussen de verwachtingen die bestaan bij het proces van verduurzamen en de werkelijke mogelijkheden die specialisten kunnen bieden.

4.3 Conclusie

In onderstaande tabel zijn de resultaten uit de analyse per onafhankelijke factor te vinden. Met behulp van een plus- of minteken wordt aangegeven wat de invloed van de factor is op steun voor het verduurzamen van monumentale panden. Hierbij geeft een plusteken aan dat er een positieve invloed van de onafhankelijke factor is op de steun voor verduurzaming van monumentale panden en een minteken dat er een negatieve invloed is. Een 0 geeft aan dat er geen sprake lijkt te zijn van invloed.

	Maatschappelijk draagvlak	Ambtelijk draagvlak
Kennis	+	+
Gepercipieerde effectiviteit	+	+
Openheid	+	+
Beleidsvervreemding	-	-
Betrokkenheid	+	+
Hoge kosten	-	-
Ingewikkelde regelgeving	-	-
Verkeerde verwachtingen	-	-

Tabel 7. Conclusie invloed factoren

5. Conclusie en discussie

Gebaseerd op de resultaten die uit de interviews en documentanalyse zijn gekomen wordt in dit hoofdstuk de hoofdvraag beantwoord: “Welke factoren zijn van invloed op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in de provincie Noord-Brabant?” In paragraaf 5.1 wordt de conclusie van het onderzoek besproken. Vervolgens wordt in paragraaf 5.2 ingegaan op de discussie. Het hoofdstuk wordt afgesloten met aanbevelingen voor vervolgonderzoek in paragraaf 5.3.

5.1 Conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar factoren die invloed hebben op draagvlak, zowel maatschappelijk als ambtelijk, voor het verduurzamen van monumentale panden. De data voor het onderzoek is verzameld door middel van interviews met wethouders, ambtenaren en specialisten op het gebied van verduurzaming en/of monumentale panden. In deze conclusie wordt, door middel van een beantwoording van de deelvragen, antwoord gegeven op de hoofdvraag.

5.1.1 Welke factoren hebben volgens bestaande literatuur invloed op de mate van draagvlak?

Draagvlak wordt in dit onderzoek gezien als steun van de betrokken partijen. Uit bestaande literatuur zijn vijf factoren gevonden die van invloed zijn op het creëren van draagvlak. De eerste factor is kennis. Met deze factor wordt de mate waarin betrokken partijen bekend zijn met het onderwerp bedoeld. Met de tweede factor, gepercipieerde effectiviteit, wordt bedoeld op de mate waarin betrokken partijen toegevoegde waarde voor de samenleving zien. De derde factor is openheid. Met deze factor wordt gekeken naar de mate waarin alle partijen de kans krijgen om meegenomen te worden in het onderwerp. Beleidsvervreemding, de vierde factor, houdt het gebrek aan invloed van betrokken partijen op de beleidsinhoud omtrent het onderwerp in. De laatste factor is betrokkenheid. Met deze factor wordt de mate waarin betrokken partijen waarde hechten aan het onderwerp bedoeld. Enkel van beleidsvervreemding werd verwacht dat deze een negatieve invloed zou hebben op het creëren van draagvlak. De andere factoren zouden volgens de verwachting een positieve invloed moeten hebben.

5.1.2 In hoeverre is er sprake van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant?

Uit de empirische data blijkt dat er in alle gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant sprake is van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Eén van de respondenten merkt op dat duurzaamheid een onderwerp is waar niet meer omheen gegaan kan worden en dat monumentale panden daarin geen uitzondering zijn. In één van de onderzochte gemeenten is terughoudendheid zichtbaar. Deze terughoudendheid komt voornamelijk voort uit het willen beschermen van de monumentale panden.

Uit alle interviews binnen de verschillende gemeenten komt de steun voor verduurzaming van monumentale panden tot uiting door middel van duurzaamheidsvisies en erfgoednota's waarin het verduurzamen van monumentale panden wordt besproken. Tevens bestaan er duurzaamheidsafdelingen en worden besluiten getoetst op duurzaamheidscriteria. Daarnaast worden er volgens vier respondenten bijeenkomsten georganiseerd om draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden in de maatschappij te stimuleren.

Draagvlak bij gemeenten in de provincie Noord-Brabant bestaat binnen gemeenten zelf, maar ook binnen de maatschappij. Uit twee van de interviews is gebleken dat het belangrijk is dat draagvlak ontstaat bij eigenaren van monumentale panden, omdat zij de uiteindelijke verantwoordelijkheid hebben om te verduurzamen. Het ondersteunen van dit draagvlak en de verduurzaming wordt echter wel als rol van de overheid gezien volgens twee van de respondenten. Volgens één van de respondenten zien lokale overheden dit als een lastige uitdaging, omdat burgers vaak terughoudend reageren op verandering.

Het bestaan van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden kan volgens één van de respondenten echter voor spanning zorgen. Zo kunnen verschillende partijen het verduurzamen wel steunen, maar kunnen zij verschillen in visies. Dit komt voornamelijk tot uiting in spanningen tussen historici die het gebouw in een zo origineel mogelijke staat willen behouden en duurzaamheidsdeskundigen die vinden dat aanpassingen nodig zijn. Om deze spanningsvelden te overbruggen en het draagvlak te behouden is daarom volgens deze respondent samenwerking nodig.

5.1.3 Welke factoren die van invloed zijn op de mate van draagvlak volgens de literatuur zijn zichtbaar bij betrokken partijen in de provincie Noord-Brabant bij het verduurzamen van monumentale panden?

De verschillende factoren die volgens bestaande literatuur van invloed zijn op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden zijn onderzocht binnen de casussen.

Van de factor kennis is volgens vier respondenten duidelijk dat er een tekort aan kennis over het verduurzamen van monumentale panden is binnen de samenleving. Ook gemeenten hebben de specialistische kennis volgens één van de respondenten vaak niet in huis, waardoor zij genoodzaakt zijn deze te halen bij gespecialiseerde bedrijven. Twee respondenten geven aan dat kennis op alle beleidsterreinen leidt tot meer draagvlak. Dit geldt echter voor alle beleidsterreinen. Hoewel de weg naar kennis over het verduurzamen van monumentale panden dus moeilijk is, leidt deze kennis uiteindelijk wel tot meer draagvlak.

De tweede factor is gepercipieerde effectiviteit. Ook deze factor is volgens twee respondenten zichtbaar bij gemeenten in de provincie Noord-Brabant. Twee respondenten geven aan dat leefbaarheid binnen de gemeenten en het algemene belang van de maatschappij vergroten als belangrijke afwegingen worden gezien bij de betrokken actoren. Wanneer dit maatschappelijk belang wordt gezien binnen de samenleving laten ambtenaren zich daar vaak door leiden volgens één van de respondenten. Het opmerken van het maatschappelijk belang van het verduurzamen van monumentale panden leidt dan ook tot draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden.

Openheid, de derde factor, is een factor die volgens vijf respondenten zichtbaar is binnen gemeenten in de provincie Noord-Brabant. Burgers worden actief meegenomen in het proces rondom het verduurzamen van monumentale panden. Daarnaast creëren gemeenten mogelijkheden voor burgers om initiatieven omtrent het verduurzamen van monumentale panden naar voren te schuiven. Doordat burgers actief meegenomen worden in het proces leidt dit tot meer draagvlak voor het onderwerp.

Van de vierde factor, beleidsvervreemding, is sprake binnen gemeenten in de provincie Noord-Brabant volgens drie respondenten. Ambtenaren en burgers hebben binnen de gemeenten ruimte om invloed uit te oefenen op het beleid. Vooral betrokken ambtenaren die het beleid schrijven hebben volgens één van de respondenten veel invloed op het beleid. Dit leidt tot meer draagvlak voor het beleid en dus voor het verduurzamen van monumentale panden. Bij de factoren beleidsvervreemding en openheid moet worden opgemerkt dat in dit onderzoek is gebleken dat deze door respondenten veelal gelijk worden getrokken in de vorm van burgerparticipatie bij maatschappelijk draagvlak.

De laatste factor, betrokkenheid, is tevens zichtbaar binnen de gemeenten in de provincie Noord-Brabant volgens twee van de respondenten. Voor burgers is het belangrijk dat er een basisintentie en waarde bestaat voor het verduurzamen van monumentale panden volgens één van de respondenten. Voor gemeenten is het belangrijk deze waarde te creëren bij eigenaren van monumentale panden. Deze waarde leidt namelijk tot draagvlak voor de verduurzamingsslag.

	Maatschappelijk draagvlak	Ambtelijk draagvlak
Kennis	+	+
Gepercipieerde effectiviteit	+	+
Openheid	+	+
Beleidsvervreemding	-	-
Betrokkenheid	+	+

Tabel 8. Invloed factoren uit literatuur

Zoals blijkt uit tabel acht zijn de verwachte invloeden met dit onderzoek bevestigd.

Uit de empirische data werd tevens duidelijk dat er nog andere factoren zijn die invloed hebben op draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden. Een van die nieuwe factoren is kosten. Doordat het verduurzamen van een monumentaal pand vaak hogere kosten met zich meebrengt resulteert dit vaak in minder steun voor deze verduurzaming. Zo gaf één van de respondenten aan dat iedereen voor verduurzaming is, totdat het geld gaat kosten. Hiervoor moeten gemeenten en burgers volgens twee respondenten kijken naar subsidiemogelijkheden of nieuwe verdienmodellen van de panden.

Een tweede factor die buiten de factoren uit de literatuur is gevonden, is de regelgeving. Monumenten hebben een beschermde status, dit leidt tot strengere regelgeving om de monumenten zo goed mogelijk te kunnen behouden. Dit houdt in dat verduurzaming van een monumentaal pand enkel kan met lange procedures en binnen strenge kaders. Deze regelgeving leidt tot minder steun van eigenaren om panden te gaan verduurzamen volgens twee van de respondenten. Dit komt doordat de strenge regelgeving als een belangrijk obstakel door eigenaren wordt gezien. Gemeenten hebben volgens twee bronnen al maatregelen genomen om procedures te verkorten en regelgeving te verminderen. Ook is het volgens één van de respondenten mogelijk om gegeneraliseerde regels op te stellen. Hoewel ieder monumentaal pand uniek is en daarom maatwerk vereist, zijn er bepaalde maatregelen die gegeneraliseerd kunnen worden in regelgeving. Hierdoor wordt deze regelgeving minder ingewikkeld, waardoor draagvlak makkelijker ontstaat.

Ten slotte is het hebben van verwachtingen een factor die invloed heeft op het draagvlak. Verkeerde verwachtingen heersen zowel onder eigenaren van monumentale panden als ook binnen gemeenten, blijkt uit drie van de interviews. Het gaat hier voornamelijk om verwachtingen over de hoge kosten en strenge regelgeving zoals hierboven besproken. Uit twee interviews blijkt dat de organisaties die zich in verduurzaming en/of monumentale panden specialiseren deze verwachtingen niet zien. Bij eigenaren en

binnen gemeenten worden de beleidskaders en financiële grenzen als onoverkomelijk gezien. De organisaties zien echter mogelijkheden om binnen de beleidskaders en financiële grenzen het verduurzamen van monumentale panden deels te bewerkstelligen. Dit door bijvoorbeeld kleine ingrepen te doen of nieuwe innovatieve technieken te gebruiken. Het gat tussen deze verwachtingen moet worden opgelost door deze partijen bij elkaar te brengen. Door de verwachte obstakels weg te nemen bij burgers en gemeenten en mogelijkheden binnen de grenzen met elkaar te ontdekken, neemt het draagvlak voor verduurzaming toe.

	Maatschappelijk draagvlak	Ambtelijk draagvlak
Kosten	-	-
Regelgeving	-	-
Verwachtingen	-	-

Tabel 9. Invloed nieuwe factoren

Zoals te zien is in tabel acht en negen komen de invloeden per doelgroep van draagvlak overeen. Alle acht actoren lijken dus zowel bij maatschappelijk draagvlak als bij ambtelijk draagvlak dezelfde invloed te hebben.

5.1 Discussie

Deze paragraaf bevat een kritische reflectie op het onderzoek. Allereerst wordt de behulpzaamheid en toepasbaarheid van de theorie besproken. Afsluitend worden kort de methodologische beperkingen van het onderzoek benoemd. De consequenties van, onder andere, deze discussie worden in paragraaf 5.3 uitgewerkt in concrete aanbevelingen.

In dit onderzoek is gekozen om de definitie van draagvlak zoals beschreven in de theorie van Ruelle en Bartels (1998) te gebruiken. Daarnaast is gebruik gemaakt van verschillende auteurs die invloeden op draagvlak hebben onderzocht. Hieronder vallen onder andere Boedeltje en De Graaf (2004), Goldenbeld (2002), Tummers (2011) en Turnhout en Elands (2009). Omdat deze theorieën zich op draagvlak en factoren die hierop van invloed zijn richten, is deze literatuur behulpzaam geweest in dit onderzoek naar draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden.

In het theoretisch kader zijn de verschillende onafhankelijke factoren van de verschillende auteurs samengevoegd, wat heeft geleid tot een nieuw conceptueel model. Hoewel een veelvoud aan auteurs heeft geresulteerd in het meenemen van verschillende visies omtrent draagvlak is tijdens het onderzoek gebleken dat dit tevens heeft geleid tot mogelijke verbanden tussen factoren. Dit komt doordat de verschillende auteurs doelden op dezelfde invloed met gebruik van verschillende benamingen. Er is

bijvoorbeeld mogelijk een verband tussen de factoren beleidsvervreemding en openheid, omdat respondenten burgerparticipatie onder beide factoren schaalden. Wanneer deze mogelijke verbanden en effecten in het beginstadium van dit onderzoek waren meegenomen, had dit kunnen leiden tot diepere inzichten in de factoren die draagvlak omtrent het verduurzamen van monumentale panden beïnvloeden.

In het theoretisch kader is besproken dat de beschrijving van varianten van draagvlak in de theorie van Ruelle en Bartels (1998) gebrekkig is. Daarom is deze theorie slechts deels toepasbaar gebleken. De definitie van draagvlak was toepasbaar bij het operationaliseren van het begrip draagvlak. Het classificeren van varianten van draagvlak zoals deze auteurs beschrijven bleek echter niet toepasbaar, omdat twee van de beschreven elementen gebrekkig bleken en overlap vertoonden. De keuze in het theoretisch kader om de varianten van draagvlak zoals beschreven door Ruelle en Bartels (1998) niet mee te nemen heeft ertoe geleid dat gradaties van draagvlak in de loop van het onderzoek minder specifiek van elkaar te onderscheiden waren. Daarom is in dit onderzoek slechts onderscheid gemaakt tussen ‘meer’ en ‘minder’ draagvlak, terwijl er in de theorie van Ruelle en Bartels (1998) sprake is van vijf verschillende varianten van draagvlak.

De auteurs die de onafhankelijke variabelen met invloed op draagvlak beschreven waren goed toepasbaar op dit onderzoek. Enkel de factor beleidsvervreemding bleek problematisch. Deze factor wordt door Tummers (2011) beschreven als toepasbaar op ambtenaren. Omdat in dit onderzoek naar maatschappelijk én ambtelijk draagvlak is gekeken, is een aanname gedaan dat deze factor ook toepasbaar is op maatschappelijk draagvlak. Deze aanname is echter niet wetenschappelijk bewezen.

In de loop van het onderzoek zijn tevens enkele methodologische beperkingen gesignaleerd. De data voor dit onderzoek zijn verkregen door middel van interviews. Deze interviews zijn onder andere afgenomen met respondenten uit vijf verschillende gemeenten die als casus zijn geselecteerd. Voor de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek is in eerste instantie het doel gesteld om binnen iedere gemeente twee respondenten te spreken, waaronder een wethouder en een ambtenaar. Dit doel is echter bij één van de gemeenten niet haalbaar gebleken. Dit heeft ertoe geleid dat er een inconsistentie zit in afname van interviews binnen de casussen wat leidt tot een vermindering van de validiteit.

Daarnaast zijn niet van alle casussen de erfgoednota's beschikbaar gesteld, waardoor de documentenanalyse slechts voltooid kon worden met beleidsstukken van minder dan de helft van de casussen als bron. Oorzaak hiervan is het feit dat veel gemeenten geen specifieke erfgoednota hebben of deze nog aan het schrijven zijn. Deze beperking heeft ervoor gezorgd dat de validiteit van het onderzoek is verminderd, omdat niet de gehele steekproef is meegenomen in de documentanalyse.

5.2 Aanbevelingen

In deze paragraaf wordt allereerst ingegaan op praktische aanbevelingen, waarna aanbevelingen voor vervolgonderzoek zullen worden besproken.

5.2.1 Praktijk

Aan de provincie Noord-Brabant wordt aanbevolen om, naast de originele factoren (kennis, gepercipieerde effectiviteit, openheid, beleidsvervreemding en betrokkenheid), de nieuwe factoren (financiën, regelgeving en verwachtingen) te betrekken bij advies richting gemeenten om draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden te creëren zodat dit advies geoptimaliseerd wordt. Daarmee wordt bedoeld op de noodzaak voor gemeenten om in te spelen op de nieuwe factoren zodat draagvlak voor het verduurzamen ontstaat. Daarbij wordt aangeraden onderzoek te doen naar hoe gemeenten praktisch in kunnen spelen op de nieuwe factoren voor het creëren van draagvlak. Een duidelijke handleiding voor gemeenten hoe de nieuwe factoren op een praktische manier vormgegeven kunnen worden kan hierbij als doel gesteld worden. Het adviseren van uit te voeren handelingen aan gemeenten geeft meer duidelijkheid over hoe draagvlak gecreëerd kan worden. Voorbeelden van praktische maatregelen zijn onder andere: meer mogelijkheden voor subsidievraagstukken, versoepeling van regelgeving omtrent monumentale panden of meer gebruik van verwachtingsmanagement onder eigenaren van monumentale panden.

5.2.2 Vervolgonderzoek

Zoals besproken in de resultaten en discussie is tijdens het onderzoek opgemerkt dat er tussen de onafhankelijke factoren deels overeenkomsten zijn en dat factoren verband met elkaar kunnen houden. Een voorbeeld hiervan zijn de factoren openheid en beleidsvervreemding die beiden overeenkomsten vertonen met burgerparticipatie wanneer het gaat om maatschappelijk draagvlak. Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om deze factoren duidelijk te scheiden alvorens het onderzoek uit te voeren. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een duidelijker onderscheid in de operationalisatie van de factoren. Door het identificeren van de overeenkomsten tussen factoren kan in vervolgonderzoek een conceptueel model gebouwd worden waarin naast de onafhankelijke variabelen, ook de verbanden en overeenkomsten tussen deze factoren worden onderzocht. Dit conceptueel model kan vervolgens aantonen welke factoren op zichzelf invloed hebben en welke factoren een andere factor nodig hebben om invloed te kunnen uitoefenen op het creëren van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden.

Daarnaast zou het onderzoeken van overige vormen van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden, zoals politiek draagvlak, een interessante vergelijking op kunnen leveren ten opzichte van dit onderzoek. Dit komt voort uit het feit dat in dit onderzoek slechts is gericht op maatschappelijke en ambtelijk draagvlak. In dit onderzoek zijn tekenen gevonden dat politiek draagvlak

voor verduurzaming vaak bestaat onder politieke spelers die verantwoordelijk zijn voor de verduurzaming binnen gemeenten. Dit komt doordat zij als verantwoordelijke partij per definitie steun zouden bieden voor de verduurzaming. Het kan echter interessant zijn hier dieper onderzoek naar te doen om te bepalen of dit ook daadwerkelijk het geval is bij verduurzaming van monumentale panden. Verschillen tussen de factoren die van invloed zijn bij de verschillende doelgroepen van draagvlak kunnen dan gebruikt worden in het succesvol verduurzamen van monumentale panden.

Zoals besproken in paragraaf 4.2.7 zijn de kosten van het verduurzamen van monumentale panden een factor die meespeelt bij het creëren van draagvlak voor het onderwerp. Door twee respondenten zijn hiervoor oplossingen geboden, zoals verdienmodellen op die panden (Respondent X). Daarnaast zijn subsidies in 13 geanalyseerde transcripten genoemd als mogelijkheid. Hierbij is opgemerkt dat dit voornamelijk gezien wordt als een instrumentarium om het verduurzamen een impuls te geven, maar niet als een oplossing voor de lange termijn. Verder onderzoek naar oplossingen voor de kosten die gepaard gaan met het verduurzamen van monumentale panden kan handvatten bieden om deze factor te minimaliseren zodat draagvlak makkelijker gecreëerd kan worden door gemeenten en de provincie Noord-Brabant.

Ten slotte is in dit onderzoek slechts gericht op de provincie Noord-Brabant. Verschillen tussen provincies omtrent het creëren van draagvlak zijn tijdens het onderzoek opgemerkt door één van de respondenten. Zo zouden er in de provincie Noord-Brabant kortere lijntjes tussen partijen zijn ten opzichte van andere provincies om de verduurzamingsslag te bewerkstelligen (Respondent X). Om meer inzicht te krijgen in het creëren van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden zou het interessant zijn om in vervolgonderzoek te focussen op gemeenten in andere provincies. Vergelijking tussen deze onderzoeken zou dan kunnen leiden tot het bepalen van geografisch afhankelijke factoren.

Literatuurlijst

- Accountant. (2019, 1 juli). *Gemengde reacties op Klimaatakkoord*. Geraadpleegd op 24 augustus 2020, van <https://www.accountant.nl/nieuws/2019/7/gemengde-reacties-op-klimaatakkoord/>
- Boedeltje, M., & De Graaf, L. (2004). Draagvlak nader bekeken. Een verkenning van het begrip draagvlak binnen interactief beleid op lokaal niveau vanuit een normatief en instrumenteel perspectief. *Paper Politicologenetmaal, 2004*. Geraadpleegd op 3 april 2020, van <https://www.decentraalbestuur.nl/phocadownload/userupload/Workshop2004/doc1.pdf>
- Boedeltje, M. (2009). *Draagvlak door interactief bestuur: Fictie of Feit?!* (Dissertatie). Geraadpleegd Op 17 juli 2020, van https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/6084192/thesis_M_Boedeltje.pdf
- Boeijs, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma Uitgevers.
- Buijs, A., & Volker, C. (1997). *Publiek draagvlak voor natuur en natuurbeleid* (No. 546). Wageningen, Nederland: DLO-Staring Centrum.
- Carabain, C., Keulemans, S., van Gent, M., & Spitz, G. (2012). Mondiaal burgerschap: Van draagvlak naar actieve participatie. Geraadpleegd op 4 augustus 2020, van www.ncdo.nl
- CBS Statline. (2020). *Bevolkingsontwikkeling; regio per maand*. Geraadpleegd op 9 juni 2020, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37230ned/table?ts=1591713441459>
- Cultureel Erfgoed. (z.d.). *Routekaart verduurzaming monumenten*. Geraadpleegd op 8 september 2020, van <https://energieslag.rvo.nl/file/download/51193019/routekaart-verduurzaming-monumenten>
- De Graaf, L. (2007). *Gedragen beleid. Een bestuurskundig onderzoek naar interactief beleid en draagvlak in de stad Utrecht*. Delft, Nederland: Eburon.
- De Kruijk, M., & Rekkers, P. (1998). Stevig draagvlak voor dijken. In G. Bartels, W. Nelissen, & H. Ruelle (red.), *De transactionele overheid. Communicatie als instrument: zes thema's in de overheidsvoorlichting* (pp. 438-447). Deventer, Nederland: Kluwer Bedrijfsinformatie.
- DeHart-Davis, L., & Pandey, S. (2005). Red tape and public employees: Does perceived rule dysfunction alienate managers? *Journal of Public Administration Research and Theory, 15*(1), 133-148.
- Edelenbos, J., & Monnikhof, R. (1998). *Spanning in interactie. Een analyse van interactief beleid in lokale democratie*. Amsterdam, Nederland: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Gemeente Breda. (2008). *Erfgoed in context*. Geraadpleegd op 8 september 2020, van https://erfgoed.breda.nl/upload/iblock/99f/erfgoedvisie_breda_2008_2015.pdf

- Gemeente Oirschot. (2018). *Erfgoed als identiteit*. Geraadpleegd op 8 september 2020, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/gmb-2018-158428.html>
- Goldenbeld, C. (2002). *Publiek draagvlak voor verkeersveiligheid en veiligheidsmaatregelen: Overzicht van bevindingen en mogelijkheden voor onderzoek*. Leidschendam, Nederland: Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV.
- Goldenbeld, C., & Vis, A. (2001). *Afwegingen inzake bestuurlijk en publiek draagvlak bij de besluitvorming op het terrein van verkeersveiligheid*. Leidschendam, Nederland: Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV.
- Kwekkeboom, M. (1999). *Naar draagkracht: Een verkennend onderzoek naar draagvlak en draagkracht voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg*. Den Haag, Nederland: Sociaal En Cultureel Planbureau.
- Lako, C., & Smelik, J. (1997). Maatschappelijk draagvlak voor beleid. *Openbaar bestuur*, 7 (9), 27-35.
- Loomis, J. B., Bair, L. S., & González-Cabán, A. (2001). Prescribed fire and public support: Knowledge gained, attitudes changed in Florida. *Journal of Forestry*, 99(11), 18-22.
- Ministerie van Economische Zaken. (2016). *Energieagenda: naar een CO2-arme energievoorziening*. Geraadpleegd op 4 juli 2020, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/12/07/ea>
- Mooi Noord-Holland. (2020). *Rapport gereedschapskist duurzame monumenten*. Rapport in voorbereiding.
- Potman, H. (1989). *Acceptatie van beleid. Onderzoek naar de Wet geluidshinder ter verkenning van een bestuurskundig begrip*. (Dissertatie). Geraadpleegd op 4 augustus 2020, van <https://hdl.handle.net/2066/113633>
- Provincie Noord-Brabant. (z.d.). *Aanpak in de regio*. Geraadpleegd op 9 juni 2020, van <https://www.brabant.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ontwikkeling/arbeidsmigratie/aanpak-arbeidsmigratie-regio>
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2020). *Herbestemmingssubsidie mogelijk voor verduurzamingsonderzoek*. Geraadpleegd op 23 augustus 2020, van <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2020/07/15/herbestemmingssubsidie-ook-bestemd-voor-verduurzamingsonderzoek>
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (z.d.-a). *Monumenten*. Geraadpleegd op 15 oktober 2020, van <https://www.cultureelerfgoed.nl/domeinen/monumenten>
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (z.d.-b). *Rijksmonumentenregister*. Geraadpleegd op 25 april 2020, van <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>

- Rijksoverheid. (z.d.). *Klimaatbeleid*. Geraadpleegd op 28 augustus 2020, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/klimaatbeleid>
- Hasegawa, T. (2002). Sustainable buildings. *OECD Observer*, 233(233), 47–49.
- RTL Z. (2019, 6 september). *Woning verduurzamen? Flink sparen, subsidie aanvragen of anders lenen*. Geraadpleegd op 8 april 2020, van <https://www.rtlz.nl/life/artikel/4838716/verduurzamen-woning-totale-kosten-sparen-lenen-isolatiesubsidie>
- Ruelle, H., & Bartels, G. (1998). Draagvlak en de wisselwerking tussen zender en ontvanger. In G. Bartels, W. Nelissen, & H. Ruelle (red.), *De transactionele overheid. Communicatie als instrument: zes thema's in de overheidsvoorlichting* (pp. 403-409). Deventer, Nederland: Kluwer Bedrijfsinformatie.
- Tirion, H. (2006). *Beleidseffectmeting en Legitimiteit, een studie over reflectie, objectiviteit, betrekkelijkheid en de provinciale beleidspraktijk*. (Dissertatie). Geraadpleegd op 10 oktober 2020, van https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/6087010/thesis_Tirion.pdf
- Tummers, L. (2011). Explaining the willingness of public professionals to implement new policies: a policy alienation framework. *International Review of Administrative Sciences*, 77(3), 555–581.
- Tummers, L. (2014). Verandermanagement en beleid: Waarom vertonen professionals weerstand tegen nieuw beleid? *Bestuurskunde*, 2014, 1-16.
- Turnhout, E., & Elands, B. (2009). Draagvlak en betrokkenheid bij burgers. In E. Turnhout & B. Elands (Red.), *Burgers, beleid en natuur: tussen draagvlak en betrokkenheid* (9) (pp. 5–14). Wageningen, Nederland: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.
- Van Beek. (z.d.). *Verduurzamen van gebouwen*. Geraadpleegd op 8 april 2020, van <https://www.vanbeek.com/integraal-energiemanagement/technisch-energieonderzoek/verduurzamen-van-gebouwen>
- Van den Bosch, F. (2007). *Draagvlak voor het Natura 2000 gebiedenbeleid: onder relevante betrokkenen op regionaal niveau* (No. 55). Wageningen, Nederland: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.
- Van Dorsten, T. (oktober, 2017). Brabant wil menukaart voor verduurzaming monumentaal erfgoed. *Duurzaam Gebouwd*, 38, 70–75.
- Van Hees, R., Naldini, S., & Roos, J. (2014). *Durable past-sustainable future*. Delft, Nederland: TU Delft.
- Van Lanen, M. (2020). Inductief én deductief analyseren bij kwalitatief onderzoek: het geheel is meer dan de delen. *Kwalon*, 25(1), 36-42.
- Van Thiel, S. (2015). *Bestuurskundig onderzoek* (3de editie). Bussum, Nederland: Coutinho.

- Van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek . *Huisarts & Wetenschap*, 47(13), 631–635.
- Veeneklaas, F.R., Van den Eeden, N., Hekhuis, H.J., Luttik, J., De Molenaar, J.G., Volker, C.M. & Zweegman, G.J. (1997). *Draagvlak en doeltreffendheid van het natuurbeleid* (Rapport 593). Wageningen, Nederland: DLO Staring Centrum.
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2015). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Amsterdam, Nederland: Boom Lemma Uitgevers.
- Vringer, K., & Carabain, C. (2019). *Maatschappelijk draagvlak voor transitiebeleid: Een verkennend onderzoek naar de legitimiteit van transitiebeleid rond energie en circulaire economie* (Nr. 2758). Den Haag, Nederland: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Yaldiz, E. (2009). Adaptive Reuse of Monumental Buildings For Environmental Sustainability. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference: SGEM: Surveying Geology & mining Ecology Management*, 2, 667.

Bijlage 1 – Selectiecriteria casussen

Gemeente	Rijksmonumenten	Inwoners	Locatie
Boekel	13	10588	Noordoost
Baarle-Nassau	15	6847	West
Reusel-De Mierden	18	13060	Zuidoost
Asten	19	16710	Zuidoost
Someren	19	19322	Zuidoost
Valkenswaard	22	30910	Zuidoost
Landerd	23	15529	Noordoost
Rucphen	23	22572	West
Uden	24	41782	Noordoost
Best	25	29821	Zuidoost
Waalre	28	17247	Zuidoost
Veldhoven	33	45337	Zuidoost
Bladel	35	20175	Zuidoost
Cranendonck	38	20440	Zuidoost
Geldrop-Mierlo	42	39595	Zuidoost
Goirle	42	23793	Midden
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	44	23186	Zuidoost
Steenbergen	44	25054	West
Bergeijk	46	18491	Zuidoost
Heeze-Leende	46	15964	Zuidoost
Woensdrecht	48	21866	West
Zundert	49	21612	West
Eersel	51	19110	Zuidoost
Cuijk	57	24931	Noordoost

Deurne	57	32362	Zuidoost
Drimmelen	58	27150	West
Alphen-Chaam	60	10149	West
Oisterwijk	60	26140	Midden
Gemert-Bakel	63	30447	Zuidoost
Hilvarenbeek	63	15334	Midden
Bernheze	67	30806	Noordoost
Haaren	67	14195	Noordoost
Halderberge	67	30194	West
Dongen	68	26051	Midden
Laarbeek	68	22333	Zuidoost
Helmond	74	91524	Zuidoost
Etten-Leur	77	43774	West
Boxtel	78	30747	
Mill en Sint Hubert	78	10891	Noordoost
Oosterhout	82	55616	West
Sint Anthonis	82	11606	Noordoost
Roosendaal	91	77032	West
Gilze en Rijen	95	26431	Midden
Waalwijk	114	48240	Midden
Vught	117	26396	Noordoost
Boxmeer	118	29065	Noordoost
Sint-Michelsgestel	119	28991	Noordoost
Geertruidenberg	122	21515	West
Moerdijk	123	36961	West
Meierijstad	125	80815	Noordoost
Eindhoven	152	231642	Zuidoost
Grave	162	12483	Noordoost
Heusden	184	44135	Noordoost
Oirschot	192	18623	Zuidoost
Altena	225	55386	West
Oss	241	91451	Noordoost
Bergen op Zoom	323	66811	West

Tilburg	329	217259	Midden
's-Hertogenbosch	544	154205	Noordoost
Breda	548	183873	West

Bijlage 2 – Codeboek

Deelvraag 2: In hoeverre is er sprake van draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden bij betrokken partijen in gemeenten binnen de provincie Noord-Brabant?

Code groep	Draagvlak
Codes	Draagvlak algemeen
	Draagvlak Heusden
	Draagvlak Oisterwijk
	Draagvlak Bergen op Zoom
	Draagvlak Oirschot
	Draagvlak Breda

Deelvraag 3: Welke factoren die van invloed zijn op de mate van draagvlak volgens de literatuur zijn zichtbaar bij betrokken partijen in gemeenten in de provincie Noord-Brabant bij het verduurzamen van monumentale panden?

Code groep	Kennis
Codes	Kennis algemeen
	Effect Kennis
	Kennis Heusden
	Kennis Oisterwijk
	Kennis Bergen op Zoom
	Kennis Oirschot
	Kennis Breda

Code groep	Gepercipieerde effectiviteit
Codes	Gepercipieerde effectiviteit algemeen
	Effect gepercipieerde effectiviteit
	Gepercipieerde effectiviteit Heusden
	Gepercipieerde effectiviteit Oisterwijk
	Gepercipieerde effectiviteit Bergen op Zoom
	Gepercipieerde effectiviteit Oirschot
	Gepercipieerde effectiviteit Breda

Code groep	Openheid

Codes	Openheid algemeen
	Effect openheid
	Openheid Heusden
	Openheid Oisterwijk
	Openheid Bergen op Zoom
	Openheid Oirschot
	Openheid Breda

Code groep	Beleidsvervreemding
Codes	Beleidsvervreemding algemeen
	Effect beleidsvervreemding
	Beleidsvervreemding Heusden
	Beleidsvervreemding Oisterwijk
	Beleidsvervreemding Bergen op Zoom
	Beleidsvervreemding Oirschot
	Beleidsvervreemding Breda

Code groep	Betrokkenheid
Codes	Betrokkenheid algemeen
	Effect betrokkenheid
	Betrokkenheid Heusden
	Betrokkenheid Oisterwijk
	Betrokkenheid Bergen op Zoom
	Betrokkenheid Oirschot
	Betrokkenheid Breda

Code groep	Overige factoren
Codes	Alternatief voor monumenten
	Bureaucratisch
	Comfort
	Communicatie
	Definitie verduurzaming
	Financieel
	Haast
	Instrumentarium

	Maatschappelijke noodzaak
	Maatwerk
	Monumenten als uitzondering
	Motivatie
	Omgevingswet
	Ondersteuning
	Participatie
	Prioriteren/prioriteit
	Procesversnelling
	Regelgeving
	Resibel verduurzamen
	Samenwerken
	Specialist
	Stimuleren
	Timing
	Uniekheid benadrukken
	Verantwoordelijke partij
	Vertrouwen
	Verwachtingen/bewustwording

Bijlage 3 – Respondenten en gecodeerde documenten

Organisaties	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Gemeente Heusden	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Gemeente Oisterwijk	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Gemeente Bergen op Zoom	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Gemeente Oirschot	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Gemeente Breda	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Documenten	
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]	[Redacted]

Bijlage 4 - Interview guide

Informatie

Naam:

Datum:

Organisatie:

Locatie:

Functie:

Aanvang:

Introductie

1. Voorstellen
2. Toelichting onderzoek
  - a. *Het onderzoeksdoel is te bepalen waarom er in sommige gemeenten in Noord-Brabant meer draagvlak voor het verduurzamen van monumentale panden is dan in andere gemeenten, zodat advies op het gebied van verduurzaming van monumentale panden kan worden geoptimaliseerd.*
  - b. *Tijdens het interview wordt met betrokken partijen de partijen bedoeld die betrokken zijn bij het verduurzamen van monumentale panden. Dit bestaat uit eigenaren van monumentale panden, bedrijven binnen de gemeente en de gemeente zelf.*
3. Toelichting interview
  - a. *Het interview is erop gericht in kaart te brengen van welke mate van draagvlak er sprake is binnen uw gemeente en welke factoren hier invloed op hebben.*
  - b. *Het interview duurt maximaal 60 minuten. Mocht ik u interrumperen tijdens het onderzoek is dit uit tijdsnoodzaak.*
4. Toelichting gegevens
  - a. *Het onderzoek wordt met uw toestemming opgenomen.*
  - b. *Opnames en data die hieruit voortkomen worden vertrouwelijk behandeld.*
  - c. *Mocht u anoniem willen blijven is daar een mogelijkheid toe.*
5. Vragen respondent

Algemeen

1. Welke rol speelt u binnen gemeente X bij het verduurzamen van monumentale panden?

Draagvlak

2. In hoeverre steunt u het beleid van gemeente X omtrent het verduurzamen van monumentale panden?

3. In hoeverre bestaat er volgens u steun voor het verduurzamen van monumentale panden binnen de gemeente X?

Onafhankelijke variabelen

4. Kennis

- a. In hoeverre zijn betrokken partijen bij het verduurzamen van monumentale panden bekend met het onderwerp?
- b. Leidt het bekend zijn met het verduurzamen van monumentale panden volgens u tot meer steun voor het verduurzamen van deze panden? Hoe?

5. Gepercipieerde effectiviteit

- a. In hoeverre zien betrokken partijen de toegevoegde waarde voor de samenleving van het verduurzamen van monumentale panden volgens u?
- b. Leidt de toegevoegde waarde van het verduurzamen van monumentale panden voor de samenleving volgens u tot meer steun voor het verduurzamen van deze panden? Hoe?

6. Openheid

- a. In hoeverre krijgen alle partijen die willen worden meegenomen bij het verduurzamen van monumentale panden hiertoe de kans volgens u?
- b. Leidt het krijgen van een kans om meegenomen te worden bij het verduurzamen van monumentale panden voor alle partijen die willen worden meegenomen volgens u tot meer steun voor het verduurzamen van monumentale panden? Hoe?

7. Beleidsvervreemding

- a. In hoeverre hebben betrokken partijen volgens u invloed op de beleidsinhoud omtrent het verduurzamen van monumentale panden?
- b. Leidt het hebben van invloed op de beleidsinhoud omtrent het verduurzamen van monumentale panden volgens u tot meer steun voor het verduurzamen van deze panden? Hoe?

8. Betrokkenheid

- a. In hoeverre hechten de betrokken partijen binnen de gemeente volgens u waarde aan het verduurzamen van monumentale panden?
- b. Leidt het hechten van meer waarde aan het verduurzamen van monumentale panden volgens u tot meer steun voor het verduurzamen van deze panden? Hoe?

Afsluiting

9. Heeft u afsluitende opmerkingen?
10. Wilt u dat het interviewverslag en/of definitieve onderzoek naar u wordt gestuurd?
11. Dankwoord